

LA LLENGUA DELS MITJANS: CLARA, CORRECTA I NACIONAL

Sobre el model lingüístic del diari *Ara**

Jaume Corbera Pou

Resum:

Pompeu Fabra va bastir el model de llengua normativa catalana, aprovat per l'Institut d'Estudis Catalans, sobre els principis de ser una llengua genuïna, de base tradicional però adaptada als usos moderns, respectuosa amb la diversitat dialectal però unitària i vàlida per a tota la comunitat catalanoparlant, és a dir, d'aplicació nacional. Les circumstàncies històriques varen impedir que aquest model es consolidàs, i quan en l'època moderna ha sorgit la necessitat de forjar un registre estàndard igualment d'àmbit nacional, sobre la base de la normativa fabriana, especialment adaptat als mitjans de comunicació escrits i audiovisuals, han sorgit postures discrepants (almenys parcialment) amb els postulats normatius. Aquest article fa un repàs d'aquest procés de formació de l'estàndard català i de la problemàtica causada per aquestes discrepàncies, i dedica una atenció específica al model lingüístic aplicat al diari *Ara*.

Abstract:

Pompeu Fabra established a standard model of Catalan, approved by the Institut d'Estudis Catalans (Institute for Catalan Studies) and founded on the principles of a genuine language with a traditional base, adapted to modern uses, which took into account dialectal diversity but was a unitary model, valid for the whole community of Catalan speakers. That is, it could be applied nationally. Historical circumstances prevented the model's consolidation and when, in modern times, the need arose to find a standard register also of a national scope, based on Fabra's rules and especially adapted to the written and audiovisual media, some (at least partial) differences in opinion with the rules emerged. This article reviews that process of formation of a standard Catalan and the problems caused by the said discrepancies, focusing particularly on the linguistic model applied by the newspaper *Ara*.

A la memòria de Lluís Marquet i Ferigle, molt bon coneixedor de la llengua i gran defensor de la seva correcció i genuïnitat. I també, un bon amic.

L'obra cabdal de la renaixença del nostre poble ha estat la de forjar una llengua que fos l'instrument adequat per al desenvolupament de la cultura catalana. La tasca a fer era àrdua, puix que no es tractava pas de restablir la llengua medieval sinó de forjar la llengua moderna que aquella hauria esdevingut sense els llargs segles de decadència nacional i de supeditació a una llengua forastera.¹

Aquestes paraules de Pompeu Fabra (1937) són prou conegudes i han estat, i són, adesiara citades per aquells estudiosos que han volgut remarcar la idea fabriana que la culminació de la Renaixença havia de ser restablir la llengua catalana en la seva autenticitat, esporgada d'interferències i adaptada a les necessitats de la modernitat. Anys abans, però (1923), Fabra ho havia dit d'una manera encara més rotunda, incidint més en el caràcter de "nacional" dels catalans d'aquesta llengua depurada:

Molts són, però, i cada dia seran més, els que pensen que, per molt que ens costi d'escriure en una llengua que ens obliga a renunciar a una infinitat de mots i construccions habituals, bé val la pena que fem aquest esforç per tal de posseir una llengua que dignament pugui anomenar-se nacional, i que no pugui dir-se, com ha dit algun escriptor espanyol, que el nostre català no és sinó un castellà amb paraules catalanes!²

*Ponència, ampliada, presentada a la *II Jornada de Correcció i Assessorament Lingüístic*, Barcelona, 28 de maig de 2013, organitzada pel Màster en Correcció i Assessorament Lingüístic i el Grup d'Estàndard Oral (UAB), i celebrada a la sala Prat de la Riba de l'Institut d'Estudis Catalans.

¹ Fabra 1980: 181

² Fabra 1984: 331

I cal remarcar que la noció que Fabra tenia de la nació catalana comprenia totes les regions en què aquesta és parlada, com queda ben explicat al manifest titulat *Desviacions en el concepte de llengua i pàtria*, signat i publicat el 1934 pel lingüista i per altres 15 intel·lectuals de Catalunya:

La nostra Pàtria, per a nosaltres, és el territori on es parla la llengua catalana. Comprèn, doncs, de les Corberes a l'Horta d'Oriola i de les comarques orientals d'Aragó a la Mediterrània...³

Fabra va ser coherent (tot i que a la seva obra concreta hi hagi incoherències) amb aquest sentiment patriòtic pancatalà i les seves propostes normatives reflecteixen amb magnanimitat (baldament Alcover l'acusà de "centralista") la voluntat de fer una llengua "literària" (en la terminologia de l'època) integradora, no exclouent, en què els parlants, fossin d'on fossin, s'hi poguessin sentir còmodes, una llengua que els estudiosos moderns han qualificat de "composicional". És evident que l'ortografia n'és el millor exemple, d'aquesta voluntat integradora, que ell mateix declara:

I cal confessar que, quant a respectar les diferents pronúncies dialectals, el sistema de l'Institut és difícilment superable, i és que, en confeccionar-lo, es tingué sobretot en compte d'evitar les innombrables grafies dialectals (en el sentit que no convenien sinó a un sol dialecte) que pul·lulaven en el català de la renaixença...⁴

Però ho és també la morfologia, en què són acceptades les més tradicionals i característiques formes dialectals (en la conjugació verbal, en la flexió nominal de substantius i adjectius, en variants formals de determinants i pronoms, etc.), en la sintaxi i, inicialment de manera menys clara, en el lèxic. També ho diu explícitament Pompeu Fabra:

Sortosament, però, el català és un idioma prou homogeni perquè l'acceptació de les diferents formes dialectals no comprometi d'una manera greu la unitat de la llengua escrita... aquells escriptors que en llur parlar usen altres formes tenen la llibertat d'emprar-les en la llengua escrita, sempre, però, que aquestes formes siguin formes importants dins llur dialecte i sobretot si són formes pertanyents a l'antiga llengua escrita...⁵

On, però, expressa més clarament el seu respecte per la variació catalana combinat amb el seu desig de construir una sola llengua literària és en aquest altre paràgraf, també molt sovint citat i generalment menyspreat:

No, no es pretén de supeditar cap varietat a una altra: es tracta simplement que dins cadascuna de les tres grans regions de llengua catalana, es realitzi una obra de depuració, de redreçament de la llengua... i això sol faria que, sense sortir-nos els uns i els altres del *nostre* català, ens trobaríem escrivint modalitats no pas molt diferents d'una sola llengua literària.⁶

La intenció de fer una llengua culta moderna fàcilment acceptable pel parlant del segle XX és també explícitament expressada per Fabra:

... si [el català] ha d'ésser emprat per tothom i en tota ocasió, hom ha d'anar amb un compte especial que no perdi el contacte amb la llengua parlada, sospesant bé la viabilitat de cada innovació i espaiant àdhuc, oportunament, la introducció de les innovacions viables

Mi fortuna ha sido señalar el camino que ha de seguir el catalán para conseguir el mayor parecido posible entre la lengua escrita y la lengua hablada, sin divorcio de una y otra.

³ Lamuela-Murgades 1984: 285.

⁴ Fabra 1980: 170-171.

⁵ Fabra 1980: 171.

⁶ Fabra 1980: 147.

[...] per sobre de tot cal evitar d'establir un divorci massa gros entre la llengua escrita i la llengua parlada.⁷

A més a més confiava que la llengua literària per ell codificada, renovada i dignificada, seria ben acceptada pels usuaris, que la prendrien per model per a acostar-hi la llengua parlada; és a dir, que la seva proposta funcionaria realment com a llengua estàndard (en terminologia actual) i actuaria sobre la parla en sentit positiu, depurant-la, corregint-la, retornant-li la genuïnitat i la funcionalitat perdudes:

[...] bé havem d'esperar que la mateixa sort que han tingut les innovacions pretèrites tindran les actuals i les que vagi imposant la descoberta de noves defectuositats i castellanismes, almenys en la mesura indispensable perquè no es produeixi, entre el llenguatge escrit i el parlat, una separació que ultrapassi la que sempre existeix entre ambdós llenguatges a tot arreu on s'ha produït una llengua literària.⁸

La proposta inicial de Fabra, el codificador de la llengua, és doncs, a la vegada, respectuosa amb la variació interna catalana, integradora d'aquesta variació, unitària (pretén arribar a un model vàlid per a tot el domini lingüístic), modernitzadora, acostada als parlars actuals i nacional: la llengua literària ha de ser emblema de la nació catalana del segle XX (i ho repetesc: de tota la nació catalana, a la qual en qualque moment es refereix amb el nom de *Catalònia*⁹), evitant qualsevol senyal de subordinació a les llengües veïnes, tot i acceptant determinades paraules d'origen indiscutiblement foraster que, al seu parer (no sempre al de molta altra gent), eren ja molt difícilment prescindibles (per exemple: *buscar, estrella, curandero, tragueta, preguntar, resar, pis, hisenda, enfadar, borratxo, alabar, burro*, etc.).

La proposta de llengua moderna nacional de Fabra, perquè tenia uns fonaments sòlids, va triomfar amb relativa facilitat: adoptada per l'Institut d'Estudis Catalans, aviat es va imposar a les institucions de Catalunya i va ser admesa per la majoria d'editorials i publicacions, així com per quasi tots els autors¹⁰. A Catalunya, només els Jocs Florals i l'Acadèmia de Bones Lletres, sota la influència de Francesc Matheu Fornells, es resistiren a acceptar-la, fins que el 1933 hi consentiren, finalment. A la Catalunya del Nord, la Societat d'Estudis Catalans, la més important institució catalanista, decidí el 1913 mateix acceptar la nova ortografia i el 1915 la va adoptar per a la seva "Revue Catalane", tot i donar llibertat als col·laboradors externs reticents a les Normes, entre els quals hi havia Joan Amade, perquè escriguessin a la seva manera.¹¹ A València, de la mà del pare Lluís Fullana i de la societat "Lo Rat Penat", hi hagué, tot d'una d'haver estat aprovades les normes de 1913, un intent d'adoptar-les per a l'ús valencià, amb algunes adaptacions, intent que acabà amb una proposta bastant més diferenciada, el 1914, que no aconseguí el suport de la majoria d'escriptors, molts dels quals veien clara la necessitat de la unificació amb les normes de l'Institut. Després que, en aquesta línia, Bernat Ortín publicàs (1918) la seva *Gramàtica valenciana*, que la Societat Castellonenca de Cultura, fundada el 1919, hagués decidit emprar l'ortografia de l'IEC i que el 1930 aparegués *La llengua valenciana. Notes per al seu estudi i conreu*, de Lluís Revest, la revista *Taula de Lletres Valencianes*, publicada per personalitats importants de la literatura valenciana, convocà (1930) a un acord entre escriptors i publicacions de tota la regió per a assolir unes normes unitàries, acord signat el 21 de desembre de 1932 a Castelló per la quasi totalitat dels escriptors valencianistes i per les associacions i editorials valencianistes. Aquestes *Normes de Castelló* no eren més que les normes de l'IEC amb petites adaptacions.¹² A les Balears era sobretot Mossèn Alcover el motor de la recuperació lingüística catalana, i si bé de tot d'una, com a president de la Secció Filològica, va acceptar les *Normes*, ja sabem que a partir de 1918 va rompre relacions amb l'Institut i va renegar de les propostes instituteres, fins a enfrontar-se personalment amb Pompeu Fabra. La seva posició va condicionar el seu deixeble Francesc de B. Moll, que en els seus primers escrits utilitzava l'ortografia alcoveriana (no excessivament llunyana, tanmateix, de la fabriana), però que el 1931 (uns anys després que Alcover s'hagués reconciliat amb Fabra) va publicar una ortografia mallorquina segons les normes de l'IEC. Però a part d'Alcover i Moll, la normativa fabriana havia estat ja aollida per la majoria de la

⁷ Torrent 1997: 29-28

⁸ Torrent 1997: 33

⁹ Ferrando 1998: 65

¹⁰ Vegeu a Segarra 1985: 350-358, quines varen ser les persones que amb més determinació s'oposaren a les *Normes ortogràfiques*.

¹¹ Vegeu Camps 1986: 764-766.

¹² Vegeu Climent 2007.

intel·lectualitat balear, i era en català normatiu de l'IEC que s'expressava, per exemple, l'Associació per la Cultura de Mallorca, fundada el 1923, la qual, a més a més, el 1928 organitzà un homenatge a Fabra pels seus 60 anys. Dins els anys 30, doncs, es pot dir que les propostes fabrianes s'imposen pertot i l'afermament de la llengua nacional moderna dels catalans comença a ser una realitat.

Dissortadament, però, aquesta llengua nacional dissenyada per Fabra i tot just començada a divulgar va tenir poca oportunitat per a afermar-se: la nova època republicana espanyola començada el 1931 va durar massa poc i el català, que el 1932 havia recuperat parcialment l'estatus de llengua oficial i comptava amb alguns mitjans de vehiculació (sobretot, però no només, al Principat de Catalunya), va ser novament marginat i menyspreat, de manera que aqueix català nacional, supradialectal, concebut per Fabra, va quedar arraconat, prohibit, perseguit. No hi va haver temps de dur-lo a la pràctica els anys 30, tot just quan s'havia aconseguit que fos acceptat a totes les regions catalanes (l'Alguer a part).

Els anys del franquisme i repressió del català varen coincidir amb l'època de generalització de l'escola i d'esclat dels mitjans de comunicació moderns: la premsa es va multiplicar, la ràdio es va popularitzar quasi al 100%, el cinema arribà per totes les poblacions i aparegué la televisió, que a mitjan anys 70 era pràcticament present a cada casa. I de l'escola i de tots aquests mitjans n'era exclosa la llengua catalana, excepte a la darrerria en petites dosis poc transcendents. Aquesta absència de l'ensenyament i dels mitjans de comunicació en aqueixa època d'esclat va impedir que la proposta de llengua nacional catalana de Fabra es consolidàs i s'adaptàs als diversos registres públics, i només sobrevisqués penosament en una modalitat purament literària minoritària, la qual, a més a més, es va veure condicionada per la por que tenien els escassos especialistes de gramàtica que el català "degeneràs" i s'omplís d'incorreccions i interferències, cosa que en alguns motivà un excés de zel que els feia veure fantasmes pertot arreu. Durant unes quantes dècades la llengua literària va estar pràcticament a l'arbitri d'uns pocs correctors que s'autoconsideraven guardadors de la puresa fabriana i censuraven tot allò que no els pareixia bo, sense cap altre criteri que la seva opinió particular, ignorant molt sovint les directrius reals fabrianes i els seus consells. Aina Moll s'hi referia el 1960 amb aquestes paraules:

És indubtable que existeix entre els nostres puristes una tendència a extremar en alguns punts les normes donades per Pompeu Fabra, prescindint del fet que moltes vegades En Fabra deixava una porta oberta a les formes que ells consideraven blasmables.¹³

Ho exemplificava amb els casos de "seu", que molts correctors canviaven en "llur", o de les negacions *cap / res / mai / etc ... no*, imposades sovint en lloc de *cap / res / mai...* ("cap d'ells ha vingut" corregit en "cap d'ells no ha vingut"), sense que Fabra hagués dit explícitament que les construccions rebutjades eren incorrectes, i amb altres casos lèxics.

Tant l'escola com els nous mitjans en català, escrits i audiovisuals, nascuts després de la mort de Franco estaven molt condicionats per aquestes reticències lingüístiques dels anys de la dictadura, la qual cosa va produir els primers anys una llengua poc adaptada als nous registres públics, amb abundància de construccions i formes excessivament literàries i recercades, globalment massa allunyada de la llengua parlada. D'aquests anys és un titular del diari *Avui* que deia "Kissinger està empiocat", probablement de difícil comprensió per a la majoria de lectors. Dins aquest desconcert inicial, un quants personatges amb el títol recent de llicenciats en Filologia Catalana començaren una campanya per a la "modernització" dels registres formals catalans, denunciant-ne aquesta, segons ells, arcaïtat excessiva, que els distanciava del parlar popular. Reconec que, d'entrada, el seu raonament fonamental està bastant ben basat i que són certes moltes de les maniobres que denunciaven de manipulació de la normativa fabriana, però al meu parer perden tota la raó quan ells cauen en el mateix defecte de la manipulació (remarquen de Fabra allò que més els convé i n'amaguen allò que no els convé) i, sobretot, quan posen de manifest la seva alternativa, el localisme barceloní. Bé per ignorància bé intencionadament, posen dins el mateix sac d'allò que consideren inconvenient per als

¹³ Moll 1960: 144

registres formals arcaïsmes evidents, vulgarismes diversos i paraules o expressions ben vives a altres dialectes però estranyes al seu. Així, per exemple, tracten per igual *aturar* i *deturar*, *darrer* i *reeixir*, *apropar-se* i *aclucar*, *eixir* i *cloure...*,¹⁴ sense plantejar-se que *aturar*, *darrer*, *aclucar* (en l'expressió *aclucar els ulls*), *eixir*, són realment d'ús col·loquial a bona part del domini català, són formes ben usuals, a diferència de *deturar*, *reeixir*, *cloure*, inusuals, i d'*apropar-se*, de popularitat moderna potenciada pel castellà *acercarse*, tot i que pareix que fa part del parlar col·loquial al racó més meridional del domini. Aquests personatges aconseguiren col·locar-se als nous mitjans (els anys 80 varen ser molt profitosos per als llicenciats en català, que trobaven feina immediatament) i amb l'excusa que la llengua d'aquests s'havia d'acostar a la parla del poble, varen convertir el model de la llengua pública, probablement fins aleshores excessivament literària, en un model exageradament col·loquial i local, perquè com que la majoria eren de l'entorn de Barcelona i a més els mitjans també es feien a Barcelona, per a ells "la llengua del poble" era la llengua del seu barri de Barcelona.¹⁵ Un d'ells (el nom del qual no diré per a no fer-ne propaganda) arribà a escriure això:

La llengua s'autoregula. No calen gaires normes. L'ús decideix.

És clar que aquesta llengua s'assemblarà al castellà, potser cada cop més. És natural que sigui així, fa molt de temps que passa i no es pot impedir de cap manera enraonada que continuï passant. Més val acceptar-ho. No és pas cap drama que dues llengües s'assemblin molt. I sobretot, el català castellanitzat és l'únic català viu, i per tant l'únic que pot sobreviure.¹⁶

El fet és que si haguessin tractat de convertir el barceloní tradicional, aquell barceloní que Fabra va conèixer i encara parlaven (i deuen parlar ?) les famílies barcelonines tradicionals, el resultat hauria estat com a mínim genuí, però el barceloní que convertiren en model sagrat va ser el barceloní de la gent més jove de rel cosmopolita i amb forta influència castellana, un model inservible per a promoure un estàndard nacional pancatalà. Un model que preferia **barco* a *vaixell*, *a granel* a *en orri* o *a la menuda*, *atur* a *desocupació*, **apretar* a *estrènyer*, *barracó* a *barraca* (simplement), **bolso* a *bossa*, *caldo* a *brou*, *carret* a *rodet*, **casc antic* a *ciutat vella*, **culebró/culebron* a *serial*, **disfrutar* a *xalar* o *gaudir* o *passar-s'ho bé*, *entorpir* a *entrebançar* o *posar dificultats* o *obstaculitzar*, **làmpara* a *llum*, *marxar* a *anar-se'n*, **mimar* a *aviciar*, **nòria* (atracció de fira) a *sínia* o *roda* o *molí* (com sempre hem dit a Mallorca)¹⁷, **nòvio,-a* i **tenir nòvio,-a* a *xicot,-a* i *festejar*, **pal* a *plom*, *pesadura*, **pols* a *torcebraç*, **quarto* a *cambra*, **assecar* a *eixugar*, **tio/tiet* a *oncle*, **tonto* a *beneit*, *bàmbol*, *embambat*, *entabanat...*, **topo* a *pic*, **trajo* a vestit, etc. etc.; o que acomodava els usos dels verbs *ser* i *estar* al sistema castellà, o que acollia sense manies els hipocorístics de factura castellana com *Montse* o *Rafa...* un model així, absolutament servil cap a la dominància castellana, no podia ser mai un model nacional català. Però és que tampoc no ho podia ser, nacional, un model que prescindia de la diferenciació entre *per* i *per a*, o que ignorava la concordança del participi amb el pronom complement de tercera persona (amb construccions tan absurdes com *l'han fet bona!*, amb una falta de concordança, en lloc de "l'han feta bona!"), o que imposava combinacions dels pronoms amb el verb del tipus *coneixe'l* (per "conèixer-lo") o *els hi donarem ara mateix* en comptes de "els ho donarem ara mateix", perquè totes aquestes construccions són dialectals, no són nacionals! Quan començaren les emissions de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió (actualment Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals), aquesta mai de manera explícita proclamà que usaria un català col·loquial, localista i acastellanat, però sí que declarà que, a la ràdio, "el model de llengua d'aquests mitjans dóna preferència a les realitzacions orientals"¹⁸, a proposta del Departament d'Assessorament Lingüístic dirigit per Ricard Fité. Aquesta decisió provocà la protesta (1985 i 1986) dels departaments universitaris de Filologia Catalana (o equivalent) d'Alacant, València, Lleida, les Illes Balears i Perpinyà, la qual motivà unes recomanacions de l'Institut d'Estudis Catalans perquè aquests mitjans incorporassin locutors de totes les varietats dialectals i adoptassin un

¹⁴ Pericay-Toutain 1986: 102-103

¹⁵ Un dels primers apòstols d'aquest model de català va ser Ricard Fité, amb un article titulat *Volem una llengua moderna* i publicat a «Crònica», del 3 de maig de 1982.

¹⁶ Torrens 1997: 124

¹⁷ Vegeu l'interessant article de Teresa Amat a *Llengua Nacional* 80 (2012), p. 25: "Adéu, sínia, adéu".

¹⁸ Vegeu Casals 2009: 217.

estàndard flexible reconegut per tota la comunitat catalanoparlant. Aquestes recomanacions varen ser ateses parcialment, amb la incorporació d'alguns locutors de dialecte no central, amb la qual cosa s'acceptava la fonètica d'aquests locutors, però el model de llengua va romandre essencialment igual, amb la persistència dels castellanismes esmentats i amb la promoció exclusiva de dialectalismes centrals, com ara *jove* per "nora" o *sorra* per "arena", usats fins i tot per locutors de varietats on aquestes denominacions no són habituals.¹⁹ És cert, però, que a la revisió dels criteris per a la ràdio feta sota la direcció d'Oriol Camps a partir de 1992 s'hi esmenta la permissibilitat d'alguns trets d'altres varietats geolèctals; i que la *Carta de Principis per a l'Actuació dels Mitjans de Comunicació de la CCRTV*, actualitzada el 28 de març de 2006, a l'apartat 3.2 diu:

Les variants lingüístiques del català seran presents en els programes de les emissores de la CCRTV, tant per fidelitzar els parlants de tot el domini lingüístic com perquè els radiooients i els telespectadors es familiaritzin amb la diversitat de les varietats territorials de la llengua. En els doblatges se seguirà adoptant la varietat estàndard.

Allò que no diu és què entén per "varietat estàndard", tot i que d'aquesta redacció es pot deduir que les "variants lingüístiques" no formen part de l'estàndard. (I fent un parèntesi, no era ni és la meua intenció en aquest acte discutir què és teòricament la varietat estàndard, de la qual crec que tots els qui som aquí presents tenim el mateix concepte, potser amb matisos. Una altra cosa és com ha de ser a la pràctica el català estàndard, qüestió molt més controvertida i que entra en aquest debat.) El fet és que, de manera un poc imprecisa, les emissores públiques de Catalunya han acabat acceptant la presència de locutors de totes les àrees dialectals i permeten, així, l'audició de les diverses pronúncies catalanes, però amb restriccions quant a l'ús del lèxic i la morfologia propis; o almenys així sembla quan sents aquests locutors, tot i que no he sabut trobar aquestes restriccions especificades enlloc. Al *Manual d'ús* del llibre d'estil de la CCMA, exposat al portal de la xarxa *És a dir*, just hi trobam aquesta indicació (pàg. 4.1.6): "Els professionals dels nostres mitjans s'expressen en la varietat dialectal que els és pròpia, lliure de localismes, vulgarismes o barbarismes que dificultin la comprensió general de l'audiència." En el sentit de "vulgarismes" i "barbarismes" més o menys tots ens posaríem d'acord, però ¿i en el de localismes? ¿Només ho són si ho diuen a un poble? ¿O també si ho diuen a una comarca? ¿I si ho diuen a un espai més gran que una comarca? ¿I el locutor ho ha de saber, si aquell mot o aquella forma només es diu al seu poble o és més general? És clar que, fent cas a aquesta indicació, en qualsevol cas de dubte el locutor optarà per una paraula (el problema és el lèxic, no la morfologia) que conegui de fora, pensant que és la més general, renunciant així a fer conèixer aquell mot, que sempre estarà condemnat a ser un localisme...

La postura inicial dels mitjans audiovisuals en català de Catalunya va tenir ben aviat la seva rèplica a València, on el 1989 va començar a emetre Canal 9, emissora que ja d'entrada era bilingüe, amb bilingüisme desequilibrat a favor del castellà. El 1990, el director de l'ens, Amadeu Fabregat, fins aleshores considerat "catalanista", va donar a conèixer la famosa llista de 543 paraules que no es podien emprar en les emissions valencianes²⁰. Va ser un escàndol, s'hi varen fer molts de retrets i Fabregat va ser acusat d'haver-se passat als *blaveros*, però ningú es va recordar que, sense tanta d'envergadura, potser, a TV3 també n'hi havia, de paraules prohibides. La cadena valenciana, sense altres criteris explicitats que aquesta llista i sota una pressió forta del govern perquè evitàs els "catalanismes"²¹, era blasmada perquè, per exemple, feia dir *sello* per "segell" o *nóvio* per "promès", i altres castellanismes, i imposava vocables típicament valencians (almenys d'una part de València), com *agarrar* o *fraula*, en lloc d'"agafar" o "maduixa"; però molts dels qui s'exclamaven consentien, callant, que a TV3 diguessin *barco* o *nòvio*, entre altres, o imposassin expressions pròpies d'una part del català central, com *aquest any* o *cursa*, per "enguany" o "correguda". S'oblidaven,

¹⁹ Ídem: 218-223. A la pàgina 222 transcriu un text locutat des de Lleida per una periodista nord-occidental que es refereix a la nora com "la jove". Si és ver que avui en dia *sorra* i *arena* són en l'ús més general sinònims –tot i que a les Balears *sorra* manté el significat, avui poc freqüent, de 'llast'–, *nora* és de significació concreta i inequívoca, mentre que *jove* és polisèmica, equívoca; un estàndard nacional hauria de fer prevaler *nora*, denominació geogràficament més estesa i unívoca (com *avi* preval damunt *padri*, un cas de sinonímia dialectal semblant, però en què la forma polisèmica és la nord-occidental i mallorquina), i hauria d'utilitzar per igual els sinònims *arena* i *sorra*, alternant-los sense preferències.

²⁰ Pitarch 1993: 87.

²¹ Vegeu Agost 2002.

tots aquests que tants d'espants feien, que els primers *blaveros* havien estat els de Barcelona. La desgràcia, però, era que entre els uns i els altres s'estaven carregant la possibilitat de construir un català estàndard general, vàlid tant al nord com al sud, a l'est com a l'oest, i dignament nacional. Hi ha hagut –hi ha, però, una diferència de fons que per a mi és molt important: mentre que a València aquest procés succeïa i succeeix sota el comandament de partits espanyols i espanyolistes, no gens interessats en la normalització de la llengua del país, a Catalunya el procés ha estat impulsat sota el comandament d'una coalició autoanomenada "nacionalista", en teoria defensora de la llengua del país, o sota un tripartit d'esquerres amb una forta presència d'independentistes. Els fets, i no les paraules, compten, i els fets demostren que entre els plantejaments dels uns i dels altres, en aquesta qüestió concreta, no hi ha hagut tanta de diferència.

A les Illes Balears els mitjans de comunicació massius en català arribaren més tard. Primer va ser el *Diari de Balears*, iniciativa privada que començà el 1996 com a conversió del que fins aleshores era *Baleares*, antic diari del *movimiento* passat a mans del grup Serra. La voluntat del diari va ser des del primer moment usar una llengua correcta adequada a la realitat dialectal de Mallorca; és a dir, moure's estrictament dins la normativa, però amb la base del català insular. No ha volgut mai acollir conscientment castellanismes no admesos ni formes o construccions col·loquials no adequades a l'estàndard, però el seu desig d'emprar un model de llengua a la vegada correcta, formal, adaptada a la varietat mallorquina i àgil i entenedora, ha topar amb la realitat de la poca formació dels periodistes, gens acostumats al català, i la insuficiència dels correctors, sempre desbordats. El resultat ha estat, per això, més bé desencertat, i segurament ha estat un dels factors que no han ajudat a fer-ne un diari influent i molt llegit. Un estudi fet com a treball de final de carrera per una de les nostres alumnes, Maria Salvà Rams ([La llengua del Diari de Balears](#)), n'ha mostrat les deficiències. Els mitjans públics han estat *Ona Mallorca*, ràdio creada el 2000 pel Consell de Mallorca; *TV de Mallorca*, també d'iniciativa del Consell el 2005 per a mantenir les productores locals de TV que desapareixien per la implantació de la TDT; i IB3, que començà les emissions de ràdio i de televisió, per a totes les illes, el 2005. *Ona Mallorca* i *TV de Mallorca* varen ser tancades el 2011, a conseqüència d'una de les primeres mesures contra el català preses per les noves autoritats del *Partido Popular*; emetien només en català (amb les excepcions d'entrevistes a personatges castellanoparlants), però en certa manera patien del mateix mal que el *Diari de Balears*: la poca habilitat dels presentadors en l'ús de la llengua; institucionalment, però, hi havia el desig d'usar una llengua correcta, sense concessió als col·loquialismes, però basada en la parla de l'illa. La seva guia lingüística eren inicialment les recomanacions del llibre *La llengua catalana a Mallorca. Propostes per a l'ús públic* (1999), fet per professors de la UIB, però posteriorment el Consell Insular encarregà a la Universitat la confecció d'un llibre d'estil a posta per als mitjans de comunicació orals i escrits, que va ser publicat el 2005 (1ª ed.) i el 2010 (2ª ed.), a càrrec de dues especialistes en terminologia i llenguatge periodístic, Neus Picó i Magdalena Ramon, i supervisat pel Departament de Filologia Catalana²². Quant a IB3, el seu llibre d'estil, fet per Catalina Company i Maria Antònia Puigròs, és de 2006, i va ser revisat pel catedràtic de la UIB de català Joan Miralles. Naturalment, aquestes obres es troben dins la més estricta ortodòxia normativa, tot i emfasitzant la importància del respecte i la promoció de les formes i expressions pròpies del català de l'illa. Es pot assegurar, doncs, fet aquest repàs als mitjans de les Balears, que en aquests hi hagut sempre el desig teòric d'usar un model de llengua estàndard plenament normatiu, principalment basat en la varietat dialectal autòctona, però mai exclouent de formes o paraules no pròpies de les Illes. És en aquesta actitud que el plantejament ha estat molt diferent del de Catalunya i València, tot i que l'actualització concreta del model ha estat en general més deficient d'allò que hi correspondria.²³ Tanmateix, el control d'IB3 pel *Partido Popular* aquests dos darrers anys ha causat un relaxament molt gros en la vigilància de la qualitat de la llengua, una qüestió que no preocupa ni poc ni gens els dirigents franquistes; de fet, l'entitat ha prescindit de tots els assessors lingüístics i ara usar una llengua més o manco correcta i el registre adequat depèn exclusivament dels professionals presentadors o

²² El 2006 se'n va publicar una versió especial per a Menorca, a càrrec del seu Consell Insular.

²³ Vegeu Melià 2007: 27-28, per a un resum d'una anàlisi de Gabriel Bibiloni feta al mig any d'emissions d'IB3 TV.

redactors.²⁴ No puc acabar aquest repàs a les emissions en català a les Balears sense una menció de l'*Informatiu Balear* emès cada dia (excepte els caps de setmana) per TVE des de 1979: el seu model lingüístic consolidat

ha esdevingut un referent per a programes informatius d'altres mitjans illencs, tot i que, inicialment, amb el pretext que s'hi usaven determinades formes emblemàtiques de la llengua culta de les Balears, que no es corresponen completament amb les col·loquials (utilització de l'article literari en comptes del salat, determinades formes d'alguns pronoms febles i poca cosa més), va patir els atacs d'alguns sectors, majoritàriament contraris a la normalització lingüística. (...) La transcendència de l'*Informatiu Balear* en el procés de normalització lingüística ha estat molt important, pel moment en què va aparèixer (només hi havia els dos canals de Televisió Espanyola, i el segon en horari incomplet) i per ser, durant molt de temps, l'únic referent de llengua formal feta a través dels mitjans balears.²⁵

La qüestió, vist què s'ha fet a cada una de les comunitats autònomes principals en què està dividida la nostra nació, és: ¿hi ha hagut voluntat de promoure un estàndard nacional i pancatalà? La resposta clara és majoritàriament NO: quasi tots aquests nous mitjans en català són sorgits a Catalunya, i més concretament a Barcelona, i les seves pretensions d'abast informatiu han estat fins ara reduïdes a la regió i, encara, amb una òptica centralista barcelonina. El diari *Avui*, que havia començat amb una àmplia secció de "Països Catalans", ben aviat la va suprimir, i cap dels diaris en català posteriors ha tingut un plantejament nacional. En la premsa escrita, sols *El Temps*, *Presència*, *El Triangle* i *Vilaweb* (dos són iniciatives valencianes) tenen com a marc de referència tota la nació catalana; seria interessant fer-ne una anàlisi lingüística, d'aquestes publicacions, però ni n'he tingut l'oportunitat ni crec que aquí sigui el lloc més oportú per a presentar-la, perquè seria massa llarga. Quant a les ràdios com a la televisió promogudes per la Generalitat de Catalunya no han tingut mai vocació de ser emissores nacionals, per molt que ho diguin a la seva propaganda. Només el nom de TV3 ja és simptomàtic: és la tercera televisió de Catalunya; les dues primeres són les espanyoles TV1 i TV2. I les ràdios i televisions balears i valencianes tampoc no han pretès mai superar el marc geogràfic de la seva regió, si bé el model teòric de llengua plantejat a les Balears no ha estat mai localista (ho ha estat més a la pràctica). Ja el 1997 Rosa Agost (p. 820-821), a la vegada que feia veure la necessitat d'un estàndard per a tots els catalanoparlants, es queixava de la postura de TV3:

No hi ha cap llengua que dispose d'un estàndard completament natural. El que passa amb el català dels mitjans de comunicació és que ha de ser una llengua que integre els dialectes principals, ja que això serviria per identificar tots els catalanoparlants. Es tractaria en certa forma d'una estratègia per tal d'unificar les diverses comunitats autònomes que tenen la mateixa llengua. Però, ara per ara, dins l'àmbit català, i en el cas concret de la TV3 s'ha seguit el mateix exemple que van seguir altres llengües com l'anglès, francès, alemany o italià en els seus respectius estats. Això és, fer prevaldre el dialecte econòmicament i geogràficament més important. No ens ha d'estranyar, doncs, que entitats com el *Col·lectiu de Traductors* hagen mostrat la seua protesta sobre aquest punt. És cert que adoptar com a model el dialecte més "prestigiós" no és el més convenient, però també ho és que és la solució més senzilla.

El que realment interessa és que, si la funció de l'estàndard és de contribuir a una millor comunicació entre els parlants d'una llengua, evidentment aquest estàndard haurà d'acostar-se a la llengua real per tal que tots els parlants es reconeguen en aquesta llengua.

Moltes són les veus, generalment de fora de Barcelona (...) a favor de la integració dels diferents dialectes a l'hora de fer un estàndard escrit i oral interdialectal. Això implicaria una acceptació incondicional dels fets comuns de la comunitat sociocultural que, fins ara, sembla no ser viable.

(I ara, fent una mica d'incís, recordaré que, llevat d'un, que ara aplica les seves directrius al *Periódico* en català, tots aquells campions del "català que ara es parla" espanyolitzat postfranquista, havent en bona part reeixit en el seu objectiu, han acabat militant descaradament en l'anticatalanisme.)

²⁴ El 2008 es va signar un conveni de col·laboració entre la UIB i l'Ens Públic de Ràdiotelevisió de les Balears, en base al qual la UIB havia d'assessorar l'ens per a assegurar la bona qualitat lingüística de les seves emissions. D'aquest conveni va sorgir la iniciativa de fer el portal d'internet [Tot dret](#), que havia de ser l'eina principal de la tasca d'assessorament; però la confecció d'aquest portal va quedar interrompuda amb l'arribada del PP al govern i la immediata cancel·lació del conveni.

²⁵ Melià 2007: 27

Per altra banda, aquesta concepció localista i espanyolitzant del català estàndard no ha estat només cosa dels mitjans de comunicació, sinó que ha afectat també l'ensenyament. Els llibres per a les escoles de Catalunya, tant els de llengua com els d'altres matèries, ignoren en general la variació dialectal i difonen un model basat estrictament en aquest català localista de Barcelona. A València en lloc de difondre el català de Barcelona difonen un català basat en el de les comarques centrals, sense apitxament. I a les Balears, on la postura general de la població és més bé de "menfotisme", la majoria de llibres de text que s'hi fan servir són adaptacions mal reeixides dels llibres de Barcelona, amb alguns canvis en el lèxic i en la morfologia, però no completament adaptats als parlars baleàrics (cosa per altra banda difícil, perquè són diversos). Aquestes adaptacions són tan absurdes com canviar *petit* (a Catalunya i les Balears) per *menut* (a València) o posar *socorre'l* com a combinació pròpia de Catalunya i les Balears i *socórrer-lo* com a pròpia de València, ignorant que aquesta darrera és també la pròpia de totes les Illes i que existeix també a Catalunya.²⁶ És clar que els llibres d'escola no han d'incloure temes de dialectologia erudita, però amb naturalitat podrien oferir mostres dels diversos parlars, podrien utilitzar sinònims regionals, i fins i tot podrien incloure, tots, la variació verbal morfològica, que és el tret distintiu més important dels dialectes diversos. Naturalment que això vol dir que la representació imaginària que haurien de fer del país hauria de ser completa, de tots els Països Catalans i no només de la regió administrativa en què s'editen. És evident que si no hi ha consciència de la unitat cultural (és a dir, nacional) de totes les regions catalanes no hi pot haver consciència de la seva unitat lingüística. Ja fa més de mig segle Francesc de B. Moll, en un text publicat a *Cap d'Any 1956*, de *Raixa*, mostrava que la integració dels dialectes a la modalitat literària (aleshores l'única culta practicada) era la millor manera de consolidar i afermar aqueixa unitat:

Crec que la unificació no ha de consistir tant en l'existència d'una manera única d'expressar cada concepte, com en la d'una capacitat similar d'adaptació, en totes les regions, per a les formes i paraules pròpies d'altres comarques; és a dir, que la unitat sigui més d'ordre subjectiu que objectiu, més de concordança d'esperits que d'identitat i unitat de manera de parlar. El dia que un mallorquí o un valencià no trobi estranys els mots barcelonins i que els catalans del Principat considerin com a propis els vocables i formes vinguts de les regions més allunyades, podem dir que la unificació és un fet i que la llengua catalana té totes les notes distintives d'una llengua literària perfecta.²⁷

Les conseqüències de l'actual plantejament d'estandardització bipolar i confrontada Barcelona-València són greus sobretot a l'àrea dialectal tortosina, que abasta comarques del nord valencià i del sud d'Aragó i Catalunya, històricament àrea de confluència entre els parlars d'aquestes tres regions, on la unitat entre uns i altres es manifesta més que enlloc; "gràcies" a la potenciació dels models basats en uns centres allunyats d'aquesta àrea l'enxarxat unitari s'està desfent i la diferenciació entre "català" i "valencià" pren forma:

Aquesta zona que estudiem, centre i cruïlla dels països de llengua catalana, hauria de potenciar uns models lingüístics que afavorissen la consciència d'unitat de la llengua i no l'accentuació de les diferències, cosa que no fa res més que donar arguments a favor dels secessionismes lingüístics. I precisament és això últim el que està passant: un xiquet d'Alcanar, al Montsià, comarca veïna al Baix Maestrat, aprèn a l'escola un model lingüístic basat en el català central i un altre xiquet de Vinaròs, capital del Baix Maestrat, n'aprèn un altre basat en el valencià apitxat. Aquest fet contribueix a l'allunyament de trets lingüístics que comparteixen comarques germanes geogràficament i històricament, enmig de les quals el riu Sénia, per a qui ho vol veure així, actua de frontera. D'aquí naix una altra problemàtica que no només es dona en l'ensenyament, sinó en la vitalitat de la llengua: la pèrdua progressiva de la zona de Tortosa com a nexa entre Catalunya i el País Valencià. Per tant, la distància entre el model de l'ensenyament-mitjans de comunicació i la varietat geogràfica provoca problemes d'identificació. Seguint l'exemple anterior, del xiquet de Vinaròs i el d'Alcanar, el primer aprèn un estàndard oral fonològicament allunyat, mentre que el segon aprèn una morfologia nominal i verbal —la del català central— que li resulta aliena.²⁸

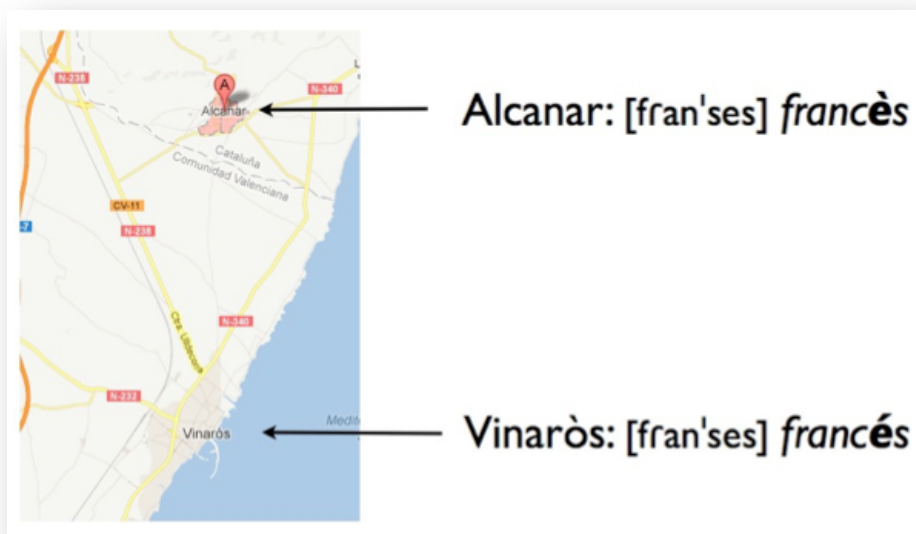
Una rèplica (no sé cert si una conseqüència) d'aquesta actitud regionalista i espanyolista impulsada inicialment a Barcelona va ser la creació el 1998 de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, pensada com a alternativa a les propostes normatives de l'IEC. Movent-se dins una ambigüitat calculada per a no reconèixer mai expressament la identitat entre "valencià" i "català", el fet és que l'Acadèmia a la pràctica no posa en dubte aquesta identitat i no ha adoptat, contra

²⁶ Calafat 2010: 152

²⁷ Moll 1956: 144.

²⁸ Izquierdo 2003: 348-349

allò que molta de gent esperava, decisions greus que rompin la unitat normativa. Prioritzant formes tradicionals i genuïnes com *arrancar, avançar, llançar, traure, redó, bàlsem, cànter, orde, murta, cartó*; els plurals *boscs, texts, tests*; participis com *establit, omplit*; la distinció *per / per a* sempre; etc, no actua contra la unitat lingüística, sinó que fins i tot la reforça, perquè moltes d'aquestes solucions no són només valencianes, sinó comunes a altres dialectes (per exemple, al mallorquí)²⁹. I fins i tot quan l'Acadèmia prefereix els incoatius en *-ix(-)* no proposa res contrari a allò que ja accepta l'IEC;³⁰ en realitat els qui, respecte a aquestes formes, van contra la unitat catalana són aquells manuals que obliguen els parlants de la Catalunya occidental a substituir *-ix(-)* per *-eix(-)*, perquè fent-ho així rompen la continuïtat lingüística entre nord-occidental, tortosí i valencià. (I recordem que la norma de l'Institut és precisament aquesta: *servisc, servixes*, etc. només val per a València, no val per a la Catalunya Occidental.) Això no obstant, l'AVL, com a institució normativa a València, proposa algunes solucions no coincidents amb les proposades per l'IEC, o com a mínim no coincidents amb les usades en els mitjans en general i a l'ensenyament. Per a començar, hi ha la qüestió de l'accentuació, que s'arrossega ja des de les Normes de Castelló: l'AVL, seguint la tradició més estesa en valencià, recomana d'entrada escriure *café, anglés, ofén, véncer*, etc., cosa que contradiu la norma propugnada per l'IEC, d'escriure aquestes paraules amb accent greu, i s'ha creat així una situació absurda: si un mallorquí escriu *café* el corregiran perquè li diran que fa una falta d'ortografia, però si ho escriu un valencià li ho acceptaran! I en un cas com *francès*, si la pronúncia balear majoritària és [ə], ni [ɛ] ni [e], ¿per què s'ha d'escriure amb l'accent que es posa damunt les vocals obertes i no amb el que es posa damunt les tancades? ¿per què no ho pot escriure, qui ho diu amb [ə], també com en valencià? Però més absurd encara és, retornant a la citació recent d'Izquierdo 2003, que si qui ho escriu és natural d'Alcanar, dins el territori de Catalunya, haurà d'escriure *francès*, però si és d'uns pocs quilòmetres més al sud, de Vinaròs, dins el territori de València, li faran escriure *francés*, i tots dos ho diuen igual, exactament igual! Aquestes normes no tenen sentit!



I si ens diuen que el de Vinaròs també pot escriure *francès*, si vol, aleshores és que la norma valenciana hi és de més, perquè realment no obliga... ¿I per què no ha de ser al revés i consentir que, com els valencians, els nord-occidentals i els tortosins també puguin escriure *francés*? ¿Podem construir un estàndard nacional si ja d'entrada, en una qüestió tan insignificant, hi ha dues normes que es contradiuen? ¿Per què no partim de la necessitat del lector i no de la necessitat del locutor, a l'hora d'establir la ortografia accentual? El qui escriu ja ho sap, com pronuncia aqueixes

²⁹Vegeu Pradilla 2007: 146

³⁰Documents de la Secció Filològica III, 1996: 120.

paraules, no té necessitat d'expressar-ho gràficament, i si hi posa un accent és perquè el qui llegeix sàpiga reconèixer que la paraula és aguda, o plana o esdrúixola, però la pronúncia, el lector hi posa la seva: estigui escrit *francés* o *francès* un parlant de Ciutadella, per exemple, dirà *fran'c[ə]s*: ¿per què, d'una vegada, no s'unifica l'accent per a tothom? La distinció en català entre accent agut i greu només ha servit per a provocar faltes d'ortografia entre els aprenents, perquè la diferenciació entre vocals obertes i tancades no és la mateixa a tota la comunitat, i fins i tot n'hi ha que no la fan (el català més septentrional). Si hi hagués un sol tipus d'accent per a marcar les síl·labes tòniques, independent de l'obertura, llavors sí que tendríem un sistema d'accentuació de pretensions nacionals. En aquesta qüestió és evident que la proposta fabriana va ser desencertada. En qualsevol cas, si l'AVL ha creat més confusió no és per l'accentuació, que ja s'usava abans, sinó per la màniga extremadament ampla que ha tengut a l'hora d'acceptar castellanismes, que podem trobar en el *Diccionari ortogràfic i de pronunciació del valencià* (2006), amb els quals el professor Gabriel Bibiloni va escriure una *Història certa i tràgica* que escarrufa: *apretar, apretó, enfermer, empollar, alcançar, ensaig, peluqueria, fiambre, panaderia, puto, rabo, borrar, gasto, xorro...* Incorporant aquestes paraules al seu diccionari, l'AVL les beneeix com a part de la llengua "valenciana" i n'autoritza l'ús dins tots els registres, inclòs l'estàndard. I aleshores, ¿què? Els qui actuïn d'acord amb aquesta autorització i les usin promouran unes formes que, esperem, l'IEC no autoritzarà mai. ¿Farem així un estàndard nacional? He de dir que si bé és ver que l'IEC no les accepta, aquestes formes, n'hi ha d'aquestes mateixes que són contínuament emprades per locutors de les ràdios i televisions de Catalunya, o usuals en els diàlegs dels serials televisius: *apretar, empollar, gasto, nóvio, tio, xivar-se, mimar* ('aviciar'), *desperdici...* I encara n'hi ha d'altres, com l'omnipresent *carinyo*, l'argot sexual (*follar, teta, polla...*), l'espantós, horrorós, *cole* (tan natural com ha estat sempre anar a escola!), o l'híbrid absurd, absolutament innecessari, *gelos* (< *celos* x *gelós*); a part de l'entossudiment en l'infinitiu causal ("ferits *en caure* per un barranc") o en els calcs *creuar* per *travessar* ("vianants ferits *en creuar* el carrer" !!!) i *apropar* per *acostar* ("no us hi *apropen massa*" !!!); tot això escampat sense manies per TV3, Catalunya Ràdio i altres mitjans, orals i escrits. Parlant d'aquests, s'insisteix molt en la importància que tenen per a la difusió del model estàndard, sobretot els mitjans orals ("els mitjans audiovisuals són els principals agents de la normalització lingüística tant en l'aspecte de l'extensió social en l'ús d'una llengua, com en el de difusors de l'estàndard", segons Francesc Vallverdú³¹), però també hom ha volgut destacar que, i especialment els orals, han d'oferir un model en què el tret fonamental sigui la "naturalitat, entesa com el grau màxim de proximitat entre la llengua del mitjà i la de l'audiència"³². Si convenim que és cert el paper d'aquests mitjans com a difusors de l'estàndard, hem de comprendre la importància que té que difonguin un determinat model d'aquest estàndard, model que pot ser amb connotacions inequívocament nacionals i no subordinades a cap model estranger, o amb connotacions clarament regionals i subordinades a un model estranger. I sense negar la idoneïtat efectiva de la naturalitat per a la funció dels mitjans de comunicació, cal també tenir present que la "naturalitat" no és sempre la mateixa per a tothom (per exemple, no ho és per a qui habita en medi rural o qui ho fa en medi urbà), que "naturalitat" no implica forçosament abundància de barbarismes o de localismes (sobretot perquè els localismes, per naturalesa, no són generals i, per tant, no són naturals a la major part dels parlants), i que durant tots els anys, molts, en què els mitjans de comunicació han estat a casa nostra únicament en una llengua forastera, no gens "natural" als catalanoparlants, aquests mitjans han estat còmodament acceptats per la població, poc preocupada per la "naturalitat". Encara avui en dia els mitjans en llengua castellana tenen en conjunt més acceptació, són més llegits i més escoltats, que els mitjans en llengua catalana, tot i no ser tan "naturals" com, teòricament, els que s'expressen en català. És per això que la importància de la "naturalitat" és relativa i que no ha de servir com a excusa per a beneir tota classe d'interferències que afecten la llengua col·loquial, i per a evitar la conformació d'un registre estàndard pancatalà genuí.

Bé, el fet és que ens trobam amb dos centres d'atracció lingüística cap dels quals té vocació de contribuir a la consolidació d'un estàndard nacional: des de Barcelona es promou un català oriental basat en el col·loquial barceloní

³¹ Citat per Mas 2008: 139

³² Mas 2008: 137

excessivament impregnat de castellanismes innecessaris. Des de València es pretén bastir un valencià també castellanitzat i basat en les solucions lèxiques i morfològiques de les regions centrals. Ni els uns ni els altres tenen en compte que dins el seu propi àmbit administratiu territorial hi ha àrees dialectals que se senten llunyanes d'aquests models. Fa anys, a un debat sobre l'estàndard, a Lleida, deia el professor Lluís Gimeno:

La llengua dels mitjans de comunicació valencians no s'adequa a la parla de les comarques septentrionals de Castelló; no s'adequa absolutament, gens. A València ciutat tenen la impressió que la seua parla és molt diferent a la de les comarques del nord de Castelló i pensen que els castellonencs són mig catalans, almenys en la parla...

I llavors Emili Casanova hi afegia:

A València són molt mimètics amb allò que es fa a Catalunya. El sistema televisiu TVV s'ha fet a imitació de TVC, així com alguna paraula s'ha acceptat perquè primer ho va fer un diari de Barcelona. En eixe sentit, la televisió valenciana ha seguit el model centralista de TVC.³³

Si el model seguit a Barcelona des dels inicis hagués estat un altre, potser el mimetisme valencià hauria estat també d'una altra manera. I aquest model era contrari a un estàndard nacional, vàlid per a tothom. Un model que, per exemple, en les combinacions verb-pronom, un context on la variació en català és gran, en lloc de cercar les formes més neutres cerca les més marcades localment, no pot ser vàlid. Amb l'excusa que "acosteuvos" sona massa literari, els assessors de la corda dels Pericay, etc. han imposat en els diàlegs entre personatges de pel·lícules i serials el barcelonisme "acosteuse", que pot sonar molt natural als parlants d'una part del català central, però sona estranyíssim a molts altres parlants d'altres dialectes, com "anem-se'n" i similars. La imposició d'aquest col·loquialisme local és incompatible amb un estàndard nacional, i com aquest cas n'hi ha tants.³⁴

Fabra tenia una idea i una voluntat clara de posar els fonaments d'una llengua nacional, una llengua esporgada d'influències externes i codificada segons un model composicional, en el qual es trobassin còmodes tots els parlants; però la voluntat de Fabra ha estat menyspreada pels gestors moderns de l'estandardització, que han preferit un model deutor de la llengua dominant espanyola i de coloració localista, tant de Barcelona com de València. A les Balears el magre procés de normalització, teòricament respectuós tant amb les varietats dialectals autòctones com amb la normativa, s'ha vist condicionat pel model barceloní, molt més pesant socialment, culturalment i econòmicament, la qual cosa ha afavorit l'aparició d'un registre diguem-ne "estàndard" insegur, fluctuant, i sovint massa allunyat de la realitat col·loquial, cosa que ha produït una sensació general que això que en diuen "català" és una cosa diferent del "mallorquí"; tot això amb matisos, però crec que el DdB, com he dit abans, n'és un bon exemple.

El model del diari ARA

Bé, després d'aquest repàs històric a allò que, des del meu modest punt de vista, ha estat la confecció de la modalitat estàndard catalana (més ben dit, de "les modalitats"), em centraré ara, en aquesta darrera part de la meua intervenció, en el model proposat pel diari ARA, objectiu principal d'aquesta Jornada. El sr. Pla Nualart ha titulat la seva intervenció "El model de llengua de l'ARA: entre la identitat i la naturalitat", i tindrà molt en compte aquests dos conceptes en la meua anàlisi. He d'avisar que no havent sabut trobar un llibre d'estil d'aquest diari (no sé si existeix o no, la veritat; si existeix, deu ser de consum estrictament intern), he de basar les meves consideracions tant en la revisió directa de la llengua que fa servir el mitjà com en els escrits del sr. Pla, molts dels quals recollits en llibres.

³³ *El nord-occidental...*, 66.

³⁴ Albert Pla, assessor lingüístic del diari *Ara*, justifica la transgressió de qualcunes de les propostes normatives amb l'excusa que si aquestes, després d'una llarga vehiculació, no han estat assimilades pels usuaris és perquè no estan ben resoltes (ho expressà a la seva ponència a les mateixes Jornades on aquest text meu va ser exposat). Passa per alt, però, que la possible vehiculació massiva de les propostes és relativament recent (els mitjans audiovisual massius en català comencen els anys 80) i que, sobretot, ell i els seus companys des de sempre contraris a aquestes propostes han impedit que fossin realment vehiculades per aquests mitjans. Per tant fa una afirmació que ell mateix ha impedit provar.

D'entrada he de dir que, sense haver-ne fet un examen a fons comparable al que us he esmentat per al *Diari de Balears* a càrrec de Maria Salvà, amb una primera impressió el registre lingüístic del diari em pareix adequat, adaptat a allò que en teoria ha de ser un registre de diari: clar, sense filigranes discursives, bo d'entendre, llegidor. Una altra cosa, però, és si entram un poc més a fons i ens fixam en alguns detalls, perquè això sí que ja em dóna motius de discrepància, de disconformitat, des de la perspectiva de la correcció i de la consideració de veritablement "nacional", és a dir d'una llengua al màxim de genuïna, no interferida per una altra de manera innecessària, i al màxim de superadora dels particularismes localistes, sobretot quan aquests són excloents respecte a altres solucions locals, o fins i tot més generals.³⁵ Repetesc que em bas en un repàs una mica ràpid dels números d'aquests darrers mesos; no és una anàlisi total, ni de molt.

Comencem pel LÈXIC, que és segurament l'element més visible i al qual són més sensibles els lectors.

La tele: "Teles que reconeixen l'espectador", 16 de febrer de 2013; "La tele ha de ser més accessible", 21 de març de 2013, p. 37; "La creativitat nostra és fer compatible i possible aquesta situació i la ràdio, la tele, la premsa." 4 de maig de 2013, p. 28; entrevista de Carles Capdevila.

La Corpo: "Tercera tisorada a la Corpo", 21 de març de 2013, ps. 4-5

Rafa: "Rafa Nadal guanya el Masters de Madrid i...", 13 de maig de 2013, p. 31;

¿Com es pronuncien aquestes paraules? 'tele?'telə?'tələ? 'təle? 'tələ?...korpu? 'kɔrpu? 'kurpu? 'kurpo?... 'rafə?'rafə?'rafa? 'rafa? Que jo sàpigia, no existeixen en català aquestes paraules, i per això no sé com s'han de pronunciar (sobretot en català central, perquè en mallorquí la segona seria més fàcil).³⁶ Em direu que són formes col·loquials per "televisió", per "Corporació" i per "Rafel", creades per truncament. Doncs jo us diré que sí que deuen ser formes col·loquials, però no de "televisió" ni de "Corporació" ni de "Rafel", sinó de "televisión", de "Corporación" i de "Rafael", perquè el recurs de truncament per apòcope és propi del castellà, no del català (del català genuí, vull dir; no del català acastellanat); a més, si en català normal és *Rafel*, ni per apòcope es pot escurçar en *Rafa*; els pocs casos que s'han acceptat (com *taxi* < *taxímetre*, *metro* < *metropolità*, *quilo* < *quilogram*, i alguns altres) són denominacions internacionals. Si em responeu que pronunciau 'tele' (que és de l'única manera que ho he sentit a dir), 'korpu' i 'rafa', em confirmareu que són paraules castellanes, perquè la fonètica no ment. A Mallorca, al seu poble, aquest tennista de fama internacional sempre ha estat conegut com en Rafel Nadal; ningú li deia el nom en castellà "Rafa". Els mitjans espanyols, quan va començar a ser famós, tot d'una l'espanyolitzaren en "Rafa Nadal", i els catalans, mimètics, han adoptat aquesta denominació. A una entrevista publicada en un registre formal a una personalitat cultural, o a un titular de notícia ¿és adequat usar-hi col·loquialismes? La meua resposta ja seria "no". Però si a més a més la pregunta és "¿és adequat usar-hi castellanismes col·loquials?", la meua resposta és encara més rotundament "no". Per tant, em pareix una equivocació incorporar aquestes formes al llenguatge del diari, i especialment en aquests contexts.³⁷

Marxar: "Víctor Valdés anuncia que vol marxar...", 18 de gener de 2013, p. 32; "El tècnic marxarà enfrontat amb la plantilla i havent guanyat la meitat de títols que el Barça." 9 de maig de 2013, p. 32; "Mourinho marxa del Madrid amb un estrepitós fracàs", 18 de maig de 2013, p. 34.

³⁵ Tanmateix, cal ja advertir que el sr. Pla, a la seva intervenció a la Jornada, va manifestar ben clarament que el català de l'*Ara* es basa en la modalitat catalana central. És a dir, no té cap pretensió d'oferir un model estàndard supradialectal.

³⁶ Bé, *teles* sí que existeix, però dins aquesta frase no té sentit, i per això deduec que no és el plural de *tela*, que és com de primera vista la llegiria qualsevol.

³⁷ Vull aprofitar l'ocasió, parlant d'aquesta qüestió, per a lamentar el tractament que en fa la *Gramàtica del Català Contemporani*, dirigida per l'admirat Joan Solà, de tan excel·lent record. Al paràgraf 9.1.2 de Morfologia (volum I, ps. 893-895), s'hi afirma: "En català hi ha dos tipus de truncament. El sistema tradicional copia del mot base una seqüència que conté la sí·l·laba tònica. Direm que aquest procediment és el truncament per la dreta... L'altre sistema, més modern i d'influència castellana, copia una seqüència bisil·làbica a partir del límit esquerre del mot base... l'anomenarem truncament per l'esquerra..." És a dir, tot i confessar que el segon és d'influència castellana, considera els dos sistemes com a vàlids i legítims per igual, no proclama clarament que el primer és l'únic realment genuí i, per tant, realment català. Legítima de bon grat un sistema degut a la interferència de la llengua dominant que és contrari a la tradició catalana mil·lenària, en lloc de denunciar-lo enèrgicament com a espuri.

No posaré en dubte que *marxar* en el sentit d'"anar-se'n" és acceptat pel diccionari de referència (malgrat les reticències de Joan Coromines, que el considera un "grandíssim i inexcusable castellanisme"), però sí que destacaré que aquest sentit és sobretot propi del català central, és un dialectalisme central, contraposat al general "anar-se'n". Si hom pretén fer un model estàndard ben acceptat per tots els parlants de qualsevol dialecte, ¿és convenient introduir-hi aquest localisme? Si el diari arriba a València i a Mallorca (no sé si també a les altres illes), ¿no és millor usar el verb més general en lloc d'un de local, i més quan aquest té a les altres àrees un significat diferent? ¿O és que es dona per suposat que els localismes centrals són per naturalesa propis de l'estàndard?

Atur, estar a l'atur, estar aturat, aturat: "L'atur juvenil, una amenaça mundial", "Als països avançats, dos terços dels joves... estan a l'atur...", "57% d'aturats...", 9 de maig de 2013, p. 17

Aquesta família lèxica és un horrible calc del castellà (encara que és bastant evident, si no n'estau convençuts vegeu el raonament que en fa el meu col·lega Gabriel Bibiloni a [L'atur no atura de créixer](#)³⁸), acceptat, és ver, per la normativa (bé, no del tot, perquè no em consta que *estar a l'atur* estigui acceptat enlloc). Ja sé que és inútil demanar que sigui esborrat del DIEC, però com que ja sabem que no tenim obligació de dir tot allò que hi ha al DIEC, sí que m'atrevesc a demanar que es prioritzi *desocupació* i (*estar*) *desocupat*, en nom d'una llengua genuïna, correcta i nacional.

Cigar: "... forçar les tabaqueres a vendre els cigars en paquets estandarditzats..." 9 de maig de 2013, p. 11.

El "cigar" és una adaptació mal feta del castellà *cigarro* que durant anys ha prevalgut al diccionari normatiu, adaptació denunciada per Francesc de B. Moll i Joan Coromines, que demanaven que s'acceptàs *cigarro*, per al qual al cap i a la fi no hi havia substituït genuí. Finalment ara el DIEC accepta *cigarro*, però amb el sentit de tabac enrotllat amb paper, de mida petita, mentre que denomina *cigar* a allò que la gent en diu *puro*. Vista la tradició, la veritat és que en la frase esmentada no queda gens clar si es tracta de vendre *puros* o de vendre *cigarros*, i en aquest punt pens que el diari podria fer una passa valenta (n'ha fetes d'altres de molt menys justificades, com veurem) i deixar fer els *cigars*, assumint la distinció que es fa popularment entre *puros* i *cigarros*. Si no tenim alternativa pròpia (i en aquest cas no n'hi ha), acceptem la terminologia popular, ben feta, i oblidem aquesta adaptació errònia, contrària al nostre sistema morfològic i fonològic.

Apropar: "La conseqüència lògica d'aquesta reubicació de Messi va apropar-lo a Xavi i Iniesta..." 7 de maig de 2013, p. 34.

Si bé al sud valencià "apropar-se" és un verb popular, i tot reconeixent que del punt de vista formal estricte és un derivat vàlid (*apropar-se* 'fer-se prop' = *allunyar-se* 'fer-se lluny'), tots sabem cert que a la major part del català aquest no és un verb usual tradicional a la parla, on es diu sobretot "acostar-se", i també "atansar-se" i "atracar-se". Em sembla evident que la popularització a la llengua formal recent d'aquest verb obeeix a un calc del castellà *acercarse* (*cerca* = *prop*), i pens que precisament els mitjans de comunicació, que són els qui han contribuït a difondre'l, haurien ja de cessar en aquesta difusió i retornar a les formes més generals, almenys com a norma, sense renunciar del tot a l'ús esporàdic d'*apropar-se*, si es creu convenient. (Per cert, *Infomigjorn* en va ple, d'articles denunciant aquest castellanisme; fins i tot el conegudíssim Màrius Serra n'ha parlat.)

³⁸ Aquest article i tots els citats a continuació de Gabriel Bibiloni han estat també recollits i publicats al llibre *Amb bones paraules*, Palma, Lleonard Muntaner, 2012.

Creuar: “córrer els últims metres i creuar la meta”, 17 d'abril de 2013, p. 5; “...tant el règim com l'oposició han creuat la «línia vermella» fixada...”, “...si el règim siria utilitzava armes químiques creuaria una «línia vermella» per a una...”, 7 de maig de 2013, p. 15; “José Mourinho creuava una línia vermella”, 9 de maig de 2013, p. 32

També aquest ús desmesurat de *creuar* per *travessar* propi dels mitjans de comunicació és per a mi clarament un calc del castellà *cruzar*. De fet no n'hi ha documentació antiga (el verb antic era *croar*), i a la llengua moderna només ha tengut (fins ara) un ús popular en valencià, segons Coromines. Sempre a Mallorca i a Catalunya he sentit a dir *travessar*, i crec que aquest és el que hauria de prevaler a la llengua estàndard general, encara que *creuar* fos estat acceptat per Fabra.

Ciudadania: “Cal una administració lleial a la ciudatania, no als governants”, 13 de maig de 2013, p. 5.

Ciudadania va ser recollit al DGLC de Fabra amb el significat de “Qualitat, dret, de ciudatà”, que és el significat de sempre que li correspon, com a derivat en *-ia* de “ciudatà” (vegeu la GCC, I, 747). La campanya absurda i sense sentit que determinats col·lectius polítics han fet durant anys contra el suposat sexisme del llenguatge (veritat en alguns casos, fals en la majoria), va causar que hom cercàs desesperadament un substitut “no sexista” per a designar el conjunt dels ciutadans, que sempre s'havia dit simplement així, “els ciutadans”, en masculí com a forma de plural no marcada, i llavors qualcú va suggerir de donar a *ciudadania* un significat que no havia tengut mai, postís, incoherent amb les regles de formació de mots catalanes, perquè el sufix *-ia* no té aquest valor (vegeu també la GCC, I, p. 745). El fet és que, en una concessió excessiva sense fonament, l'IEC ha acabat acceptant aquest monstre lèxic, que ara és omnipresent als mitjans de comunicació i a tots els discursos. ¿Us imagineu aquest titular així: “Cal una administració lleial a la ciudatania, no a la governantia.”? ¿Eh que us sonaria una aberració? Doncs “governantia” està tan ben formada com “ciudadania”, en aquesta frase. L'*Ara* podria fer una bona obra de restitució de la genuïtat de la llengua i no usar mai aquesta falsa ciudatania. Com ja he remarcat abans, no tenim obligació de dir tot allò que hi ha al DIEC.

Mono: “un antic humà que mantenia la dentició d'un mono però amb un cervell desenvolupat”, 5 de maig de 2013, p. 30.

Record que qualche vegada he sentit a dir *mono* per *mona* (a Mallorca en diríem *monea*), però sempre havia cregut que era un d'aquests castellanismes esporàdics que restarien apartats de la llengua formal. Aquest exemple m'ha sorprès (desagradablement, és clar -separat, és clar), i n'he cercat la justificació a algun dels llibres del sr. Pla, on he trobat una espècie d'exabrupte (que em perdoni, sr. Pla, però no sé com dir-ne) en què l'esmenta sense, però, dir-ne res en concret.³⁹ Només l'inici de l'articlet (“En el català real hi ha molts monos”) em deixa entreveure quina justificació hi subjeu, sota aquest *mono*: el català real... Un concepte abstracte que sé cert que el sr. Pla no sabia definir satisfactòriament per a tothom; supòs, però, que sí el sabia identificar: el català real deu ser el seu català real...

Escollir: “Els diputats de la primera força a la cambra italiana han estat escollits a internet”, 27 de febrer de 2013; “la voluntat de Chávez, que va escollir un líder civil...”, 16 d'abril de 2013, p. 11; “l'entitat financera havia d'escollir entre mantenir la presència...”, 16 d'abril de 2013, p. 17; “ara tenim les eines per escollir en quines àrees vols compartir”, 18 de maig de 2013, p. 29.

Aquest verb, tot i haver-n'hi qualche exemple ja al segle XV, ha estat sempre d'ús molt rar en català, no gens popular, excepte potser a València; ho afirma Joan Coromines i ho confirma l'escassa documentació que en dóna el DCVB. Tant

³⁹ Pla 2011, ps. 103-104

a Catalunya com a les Balears, el "català real" és *triar*, i l'ús desmesurat d'*escollir* en la llengua periodística fa tota la impressió de ser degut al seu corresponent castellà *escoger*...

Pols (prova de força): "[Cristiano Ronaldo] Marca per sisè cop consecutiu a l'estadi i guanya el pols a Messi", 27 de febrer de 2013; "Sectors de Convergència preparen un pols per no anar amb Unió a les europees", 2 de maig de 2013, p. 7; "Els professors grecs han perdut l'últim pols amb el govern...", 18 de maig de 2013, p. 15.

Amb bon criteri, aquest ús de *pols*, del qual no n'hi ha indicis antics ni moderns ni al DCVB ni al DECLC, no és recollit al DIEC, que sí duu *torcebraç*, que és l'expressió popular de sempre a Mallorca; a algunes comarques valencianes *fer un torcebraç* és *fer un bracet*, i a altres *tirar a maneta*. És simptomàtic que al grup de discussió lingüística *Migjorn*, on no fa gaire (29 de gener de 2013) va sortir aquest tema, un dels intervinents digués "recordo la primera vegada que vaig sentir «fer un pols», que va ser a TV3, concretament a un episodi del Dr. Slump on l'Arale volia «fer un pols» amb l'Obokaman i tot l'episodi girava al voltant d'això. Ho recordo perquè no vaig saber què era «fer un pols» fins gairebé al final del capítol, que és quan en fan un", i un altre hi afegís "Jo no he sentit mai ningú dir *pols* volent dir *torcebraç*. Només ho he sentit a la televisió. És una més de les barbaritats que han inventat per destruir el català"; al costat d'aquests, però, altres dos (un dels quals confessava ser de Barcelona) deien que no coneixien altra expressió que *fer un pols*. ¿Cal realment, en nom d'una suposada "naturalitat" lingüística, imposar en exclusiva el *pols*, d'aspecte acastellanat i rebutjat per una gran part dels parlants catalans (i per l'IEC), i condemnar a l'oblit *torcebraç* i les altres formacions populars catalanes?

Realitzar (per *fer*): "les operacions que Alta Partners... va realitzar per a la reconversió industrial...", 17 d'abril de 2013, p. 11; "Rajoy ha realitzat aquest discurs...", 21 de maig de 2013, edició digital (http://www.ara.cat/politica/Rajoy-Wert-castella-referent-persones_0_923307825.html)

L'abús que fan els mitjans de comunicacions de *realitzar*, en lloc del naturalíssim *fer*, arriba a l'absurd. Mai no he sentit ningú que parlant en registre col·loquial, "natural", realitzi res, ni tan sols un discurs; en canvi, els mitjans escrits i orals en van plens, de *realitzar*. L'excusa no pot ser que *realitzar* és propi del registre formal i *fer* de l'informal, perquè és que no són sinònims, i si no comprovau-ho al DIEC.

Cartró: "Cartró, el que més es recicla", 29 d'abril de 2013, p. 15.

Cartró és un vulgarisme catalanocentral amb aquesta *r* repercutida (com *murtra*, *ordre*) que Fabra va acceptar com a forma secundària de *cartó*, per la seva inclinació a acceptar els vulgarismes del barceloní. No sent ni la forma més etimològica (ve de *cartone*) ni la més estesa en català, pareix lògic que s'hagués preferit *cartó* (com Fabra mateix), però no és aquesta la voluntat dels mitjans barcelonins, que la imposen sense consideracions.

Tiet: "La noia es diu Aran... una foto del Facebook on se la veu amb el seu tiet", 20 de febrer de 2013, p. 02.

Oncle és denominació ben coneguda i usual en català central, l'àmbit de referència de l'*Ara*, segons el sr. Pla. ¿Per què ha decidit –com ho han fet altres mitjans barcelonins– promoure aquest castellanisme amagat i urbà, dissimulat amb el sufix diminutiu *-et* (com si fos el masculí de *tieta*)? Em consta, tanmateix, que adesiara també hi apareix *oncle*, al diari. ¿Quin és el joc? ¿Fer creure que són sinònims?

Vidu, vídua: "Cèlebre vídua d'un activista", 22 de gener de 2013, p. 13.

És curiós que amb tanta d'obsessió per la "naturalitat", com manifesta el sr. Pla, a l'*Ara* es prioritzi aquesta forma no gens popular, artificiosa, en lloc de la "natural" *viudo, viuda*. ¿Deu ser que ha fet forat a Barcelona i per això ara ja li sembla bé?

Pega: "L'única pega que tenim és justament el component siríà a la conferència", 6 de juny de 2013, p. 10.

Pega (en mallorquí general pronunciat [ˈpəɣə]) és una substància viscosa que aferra. ¿Quin sentit té aquí aquest mot?

La MORFOLOGIA

Estat / Sigut (participi passiu del verb *ser*): "Les intervencions *civilitzades* al país han sigut un cúmul de despropòsits." 4 de maig de 2013, p. 4 (article del sr. Pla Nualart); "Mourinho ha estat capaç de tancar un periodista..." 9 de maig de 2013, p. 32; "El portuguès necessita un antagonista i... Vilanova no ho ha sigut." 9 de maig de 2013, p. 32; "No ha estat gens fàcil. La possibilitat de guanyar la quarta Lliga..." 13 de maig de 2013, p. 30; "He estat jo qui ha proposat una oferta de renovació al club", 18 de maig de 2013, p. 34.

Fabra, tant al diccionari com a les seves gramàtiques, va senyalar *sigut* com a "menys bo", "dialectal" o "secundari", i va preferir *estat*, l'únic que apareix a la Gramàtica publicada per l'IEC. Aquesta va ser la norma durant tots els anys de "resistència" (vegeu per exemple les gramàtiques de Jeroni Marvà i d'Albert Jané [*Signe*]), i per als balears era un senyal de la voluntat de fer una normativa supradialectal. Però quan començà l'expansió social del català la pressió dels dialectalistes *principatins*, que no podien acceptar que una forma que ells diuen no fos considerada la "bona" i, en canvi, n'haguessin d'admetre una que, essent la clàssica, es mantenia de manera parcial per tot el català (excepte en valencià) i, sobretot, a "les Illes" (aquest concepte tan folklòric per a molta de gent), aconseguí que la Secció Filològica consentís en la consideració de *sigut* i *estat* com a equivalents normativament, i al costat de *sigut* donaren entrada a *sét* no perquè els eivissencs es sentissin respectats, sinó perquè també es diu per Catalunya, i així dissimulaven un poc la imposició del seu dialectalisme (¿sentiu o veieu mai *sét* pels mitjans de comunicació? Com a molt es pot sentir en la parla espontània de qualque entrevistat). El fet, però, és que usar *sigut* implica automàticament restringir *estat* a participi del verb *estar* (que és com funciona dialectalment), cosa que va contra l'ús dels mallorquins i menorquins (i algueresos); és a dir, implica una redistribució de formes. Si no es fa aquesta redistribució, es crea confusió: si dic "avui de matí he sigut a Girona" és evident que faig ús del verb *ser*; si dic "durant anys he estat a Girona", pareix evident que faig ús del verb *estar*. Però, i si dic "avui de matí he estat a Girona" (com ho diria qualsevol mallorquí o menorquí), construcció que és normativa, ¿queda clar quin dels dos verbs he usat? Per a nosaltres, de les dues illes Balears majors, sí, perquè sabem (encara) distingir entre *ser* i *estar*, però per a tanta de gent que confon els usos dels dos verbs, aquesta darrera frase és confonedora si la regla és dir *sigut* per a *ésser* i *estat* per a *estar*, i la pot induir a creure que és correcte "estar a Girona" amb el sentit de "ser-hi" puntualment... És a dir, una forma no pot ser a la vegada distintiva i neutralitzadora dins el mateix context; *estat* no pot ser al mateix temps morfema distintiu d'*estar* (oposat a *sigut*) i arximorfema (o forma de confluència del significat) d'*estat* i *sigut*. Si dins el registre estàndard acceptam tant *estat* com *sigut* com a participi del verb *ser* i a la vegada *estat* com a participi exclusiu del verb *estar* cream confusió: l'usuari tant pot fer la distinció com no fer-la; si la fa, queda ben clar quin verb usa; si no la fa, no queda gens clar (per a l'oient o lector) quin verb usa, i pot confondre's i entendre que usa el que no hi correspon. Tal com era la norma original era més clara: com que *estat* era sempre forma ambivalent, només hi havia una possible interpretació: tant podia ser participi d'*estar* com de *ser*, i l'usuari que coneixia correctament la llengua n'interpretava una o l'altra. Ara, en molts de contextos en què són possibles els dos verbs no saps mai si el qui utilitza *estat* ho fa com a participi d'*estar* o com a participi de *ser*. Aquesta ha estat la conseqüència pràctica d'aquesta admissió de *sigut* com a forma equivalent d'*estat*, sense, però, eliminar *estat* (cosa que, per altra banda, l'IEC no s'atreveix a fer per respecte

a una forma clàssica). Voler quedar bé amb tothom és no quedar bé amb ningú i confondre encara més. El diari *Ara* es mou dins aquesta ambigüitat, i per tant és confús.

kosovar: "el primer ministre kosovar", 20 d'abril de 2013, p. 13; "mesures que beneficiïn els kosovars", 24 d'abril de 2013, p. 12

El sufix *-ar* no forma gentilicis en català. Hauria de ser *kosovès* o *kosovenc* o *kosovà*... *Kosovar* és evidentment un anglicisme innecessari.

Contradeix: "la realitat actual sembla que contradeix... les paraules de Margallo", 17 de gener de 2013, p. 4

Potser és un involuntària equivocació, però hauria de ser *contradiu*.

La SINTAXI

Els pronoms dèbils: "He negociat un sou base de 200.000 euros i els hi he dit que haurien d'afegir un extra perquè arribi...", 18 de febrer de 2013, p. 09; "Sospito que el poble escocès voldria un terme mitjà entre l'*statu quo* actual i la independència, però no els hi han ofert", 2 de març de 2013, p. 09; "... no tindrà cap inconvenient a fer el passadís als futbolistes del Barça... «És el més lògic. Tots els equips els hi faran fins que s'acabi la temporada...»", 13 de maig de 2013, p. 29; "Em vaig posar a primera fila i l'hi vaig poder donar [una estelada]", 12 d'abril de 2013, p. 5

Fabra va deixar establert un sistema formal i de combinació de pronoms que és una vertadera obra d'enginyeria lògica, superadora de tots els dialectalismes i molt més fàcil d'aprendre d'allò que en diuen els detractors. Perfectible, potser sí, però essencialment vàlida, precisament per aquesta característica de la lògica. És sabut que els paradigmes pronominals i les combinacions d'aquests elements en els parlars vulgars tendeixen a la simplicitat formal, però no representen adequadament els elements referenciats. I, sobretot, les combinacions vulgars són moltes i no coincidents, i això només ja justifica que hi hagi un model normatiu que les superi totes i valgui per a tothom, i aquesta és la qualitat que té la proposta fabriana. No és ben bé com ho diu ningú, però tothom la pot acceptar per la seva lògica indiscutible. Doncs bé, els mitjans barcelonins (perquè la CCMA fa igual i a altres publicacions ho he observat si fa no fa igual) han decidit pel seu compte que la proposta modèlica fabriana no servia i l'han substituïda pels usos i les combinacions col·loquials del català central (barceloní?), menyspreant les solucions dels altres dialectes. Mai un balear diria "Tots els equips els hi faran" o "no els hi han ofert" (dins el context d'aquesta frase), i no tan sols això, és que ens sona absurd, perquè no entenem aquest *hi* quin antecedent té, si és que en té. "¿Els hi han ofert / els hi faran què i a on?" ¿Què volen dir aquestes oracions? Si és el col·loquial central, doncs cap problema, que es digui així en aquest registre local, si així realment la gent s'entén, però que no es pretengui que aquesta estranya combinació sigui el registre estàndard de tots! És la imposició d'un localisme com a referent estàndard! El cas de *l'hi* per *la hi* no és exactament igual, perquè aquesta reducció és més general, però el sistema fabrià té l'avantatge que distingeix masculí de femení i afegeix claredat al missatge, i a les Balears no s'ha posat mai en dubte que s'havia de respectar la norma. Si nosaltres la respectam, però uns altres no, llavors ve la confusió: per a mi *l'* de *l'hi* és masculí, i si ho veig escrit així sempre l'entendré com a masculí, i si vol ser un femení em semblarà una falta. Quant al primer exemple, "*els hi* he dit..." sembla d'un exercici d'un mal alumne de primària, que no ha entès que [əɫzi] no és cap combinació de dos pronoms, sinó la pronúncia col·loquial de *els* datiu, amb *i* final a semblança del singular *li*, igual que [əɫzə] és la pronúncia col·loquial de *els* acusatiu; ¿com escriuria, sr. Pla, "[əɫze] vaig veure"? ¿*els he* vaig veure? Fixau-vos que en aquests exemples –és a dir, en el model normatiu de l'*Ara* (el mateix que el de la CCMA, és cert)– *els hi* tant vol ser una combinació de dos pronoms (*els l' / els ho*) com un de sol (*els*). ¿I pretén ser millor que la norma fabriana? És indigne d'un mitjà de comunicació que es considera seriós.

Com i com a. "la desaparició del que va definir com «dues grans amenaces», 17 d'abril de 2013, p. 15; "han treballat com bèsties", "comptarà... amb Sergi López com a vicepresident", 17 d'abril de 2013, p. 29; "Alemanya com a enemic?", 5 de maig de 2013, p. 13."

A l'article publicat a [L'Espira l'11 de març de 2012](#) podeu veure els usos distints de *com* i *com a*. Aquests exemples haurien de ser tots iguals, amb *com a*, naturalment.

En + infinitiu amb valor causal: "Navarro aparta Fernández en ser imputat pel TSJC", 16 de març de 2013, p. 8; "En ser diputat del Parlament i, per tant, aforat, l'alt tribunal català es va fer càrrec de la part de la investigació...", 17 d'abril de 2013, p. 11; "Un ciclista mort i un ferit greu en ser envestits per un cotxe a...", 22 d'abril de 2013, p. 18

Els mitjans de comunicació s'han encabotat a donar a aquesta construcció, inexistent a la llengua col·loquial, un valor de causalitat que no ha tengut mai en català, fent-la equivalent del castellà *al + infinitiu* ("al ser diputado del Parlamento...", "al ser embestidos por..."). És inacceptable en qualsevol registre català, i molt més un registre formal estàndard que es pretén "identitari" i "natural"

Manca de *de* davant el modificador adjectival d'un nucli nominal elidit: "Un ciclista mort i un ferit greu en ser envestits per un cotxe a...", 22 d'abril de 2013, p. 18.

Aquest titular s'ha d'interpretar com que el ferit greu no era un ciclista, però si llegim la notícia veiem que sí, que ho era: "Un ciclista va morir i un altre va resultar ferit greu...". Hauria de ser: "Un ciclista mort i un de ferit greu per l'envestida d'un cotxe" o "Un ciclista mort i un de ferit greu, envestits per un cotxe a...", 22 d'abril de 2013, p. 18. Em sembla una falta greu que un mitjà de gran difusió no hauria de cometre mai.

Per / per a: "El Cellar de Can Roca serà, per molts, la porta d'entrada a...", 30 d'abril de 2013, p. 19.

No sé si és un error involuntari, aquest, perquè en general em fa l'efecte que amb SN l'ús de *per a* quan cal és normal a l'*Ara*. En aquest cas em pareix clar que hauria de ser *per a molts*. Una altra cosa és *per o per a* amb infinitiu de finalitat, que *per a* mi hauria de ser *per a*, en favor d'una normativa única per a tots els catalanoparlants.

Ser / estar: "Tres dels membres del consell assessor... no van assistir a la reunió perquè estaven a l'estranger." 12 d'abril de 2013, p. 8

Reconec que de casos de mal ús dels verbs *ser* i *estar* no n'he trobats gaires, potser perquè tampoc no m'he mirat centenars de diaris fil per randa. En qualsevol cas, en aquesta frase *estaven* és clarament incorrecte, i hauria de ser *eren*. Tenint en compte que la notícia era del dia anterior, si allò que volia dir el cronista era que aquests membres residien a l'estranger, hauria d'haver dit *estan*, en present (és evident que d'ahir a avui no havien canviat de residència); però si allò que volia dir era que no havien pogut assistir a la reunió perquè casualment, circumstancialment, es trobaven a qualche país estranger, hauria d'haver dit *eren* (perquè podria ser que "avui" ja no hi fossin, ja haguessin tornat).

Coordinació impossible: "Rajoy rumia com i quines entitats ha de fiscalitzar", 25 d'abril de 2013, p. 8;

No crec que es pugui coordinar l'adverbi interrogatiu *com* amb el determinant interrogatiu *quin*. És un titular mal construït, no sé si sense voler o si a consciència (vull dir si permès per l'hipotètic llibre d'estil de l'*Ara*).

Cap (per **gens (de)**): "Ho va dir... sense cap ràbia", 17 de gener de 2013, p. 2 (article del sr. Pla Nualart); "no té cap experiència ni formació en temes de...", 7 de maig de 2013, p. 10

Si la persona que "ho va dir", n'hagués tenguda, de ràbia, ¿com ens hi hauríem hagut de referir? ¿"Ho va dir amb una ràbia", "amb dues ràbies", "amb tres ràbies"...? ¿Quantes de ràbies es necessiten per a mostrar-se rabiós? ¿O diríeu "amb poca ràbia" o "amb molta ràbia"? Fabra, a la gramàtica de 1956 (la que més tracta de *cap* i *gens de*) fa aquesta explicació:

f) la major part dels adjectius dits *indefinites* serveixen per a fer indicacions sobre **el nombre d'individus** designats per un nom **o** sobre **la quantitat d'una cosa no comptable** designada per un nom, sense, però, precisar-los: *cap* (**numerals**); – *quant quanta, tant tanta, molt molta, poc poca, gaire, bastant* (**quantitatius**).

El mateix ofici que aquests adjectius fan els mots *prou, massa, força, més, menys, que* (**numerals o quantitatius**), i un bon nombre de conjunts com *un munt de, una pila de...* (**numerals**); – *un poc de, una mica de, un xic de, gota de, mica de, gens de* (**quantitatius**)

(GC 1956, paràgraf 38 f, p. 31; les negretes són meves)

Fixau-vos-hi: distingeix entre els que ell en diu "adjectius indefinits numerals" i els que en diu "adjectius indefinits quantitatius"; els primers donen indicació de nombre (per tant, introdueixen conceptes comptables per unitats) i els segons de quantitat (per tant, introdueixen conceptes no comptables per unitats, però sí quantificables en mesures). Dins els primers hi ha *cap*; dins els segons, *gens de*. *Cap* és l'equivalència de 0 en unitats; *gens de* és simplement l'absència d'una matèria, del concepte significat pel nom. "No tenc cap pa" és com dir "tenc 0 pans", és a dir, 0 peces de pa; "no tenc gens de pa" és com dir "em manca absolutament la matèria pa", i són tan diferents que hom pot tenir pa sense tenir cap pa.

Al DGLC ho diu d'aquesta altra manera:

"**cap** adj. Algun (no existint realment, sinó imaginat per a fer-lo objecte d'una negació, exclusió, interrogació, suposició). *No té cap germà...*"

"**gens** adv. Un poc, un xic, certa quantitat (no existint realment, sinó imaginat per a fer-lo objecte d'una negació, exclusió, interrogació, suposició). *No té gens de paciència...*"

Fixau-vos que no són equivalents: *algun* implica un concepte comptable; *un poc, un xic, certa quantitat* implica un concepte no comptable...

La ràbia, ¿es pot comptar per unitats? Jo no en sé, dins el meu sistema és impossible. Puc tenir ràbia, un poc, bastant, molta, moltíssima, o puc no tenir-ne gens. Però no en puc tenir una, o dues, o tres... o cap.

Aquesta diferència és claríssima en català, tot hi que n'hi ha que no la volen veure, engegats pel sistema castellà. Com que en aquesta llengua no es fa la distinció entre conceptes comptables i no comptables, sinó que en els dos casos l'absència s'indica amb *ningún* (*ningún hermano, ninguna paciencia*), aquesta confusió ha estat assumida per molts de parlants catalans (sobretot del català central) que expressen amb *cap* (el terme més freqüent) tant l'absència d'element comptable com la de no comptable. De totes les maneres és freqüent la vacil·lació, com la que vaig observar al capítol de *La Riera* de TV3 el dia 20 de febrer de 2013: si primer uns personatges diuen "no em fa cap gràcia", "no em sap cap greu", al cap de poc un altre afirma "em sap una mica de greu". És evident que, seguint la norma fabriana, la negació d'aquesta darrera frase ha de ser "no em sap gens de greu", i que per tant "cap greu" és incorrecte.

Vegeu més arguments als meus escrits [No tenc gens de ganes ni gens de pressa](#) i [No tenc cap fred...?](#)

L'ORTOGRAFIA

Esclar. "Esclar que m'he plantejat dimitir", 17 d'abril de 2013, p. 18; "Ara, si guanyo no ho faré, esclar", 17 d'abril de 2013, p. 29; "I llavors, esclar, cal represtigiar una formació professional...", 5 de maig de 2013, p. 2 (article del sr. Pla); "Esclar que potser la comunicació política sempre ha viscut igual de paral·lela a la realitat", 5 de maig de 2013, p. 15; [es repeteix moltíssim]

També a aquesta ortografia aberrant dins el nostre sistema li vaig dedicar un article a *L'Espira*, [No és gens clar](#). Per a no repetir-me en tot, només vull fer veure que escriure "Esclar que m'he plantejat dimitir" és exactament igual que si escriguéssim "escert que m'he plantejat dimitir", o "si guanyo no ho faré, esclar" és com "si guanyo no ho faré, es evident". Aquesta grafia és una caboteria sense justificació, perquè l'única justificació que se n'ha donat és que la gent "ho diu així, tot junt, amb el verb àton pronunciat əs", però encara que sigui parcialment ver no es té en compte que aquesta és una pronúncia purament dialectal, local, que no afecta tot el domini, i que la grafia ha de ser nacional, no particular. I és clar que sintàcticament a "Esclar que m'he plantejat dimitir" hi ha un verb *és*, un atribut *clar* i un subjecte *que m'he plantejat dimitir*, introduït per la conjunció subordinant *que*.

Ex: "L'exalcalde de Lloret hauria rebut regals de Petrov", "La Guàrdia Civil deté dos ex alts càrrecs de Salut. Escorcollen els domicilis de l'expresident de l'ICS i de l'exdirector del CatSalut", "Una excàrrec d'Unió diu que...", 28 de febrer de 2013, p. 09; "l'ex número dos de CDC", "l'expresident de la Generalitat", 17 d'abril de 2013, p. 11

La norma moderna de l'IEC per a escriure *ex-* em pareix desencertada, perquè crea confusió, i aquests exemples ho confirmen. ¿És només un error? ¿O és que als diaris no saben quina norma aplicar? Tots els casos s'haurien d'escriure igual, però "exalts càrrecs" i "l'exnúmero dos" deuen parèixer molt estranys.

¿?: "¿És culpa només dels somalis que estiguin així?", 4 de maig de 2013, p. 2 (article del sr. Pla); "Com pot acabar amb la corrupció?", "Això pot interferir en el procés electoral?", "Quines alternatives proposa?", "¿Aposta pel diàleg amb els talibans?", 9 de maig de 2013, p. 13

En l'ús dels punts d'interrogació he estat incapaç de captar quina norma preval al diari *Ara*: de vegades hi ha punt davant i punt darrere i de vegades només n'hi ha darrere. He de dir que jo som partidari del tot de posar-los davant i darrere, perquè consider que és molt més clar en la nostra llengua (també en podeu trobar els arguments al blog: *Interrogació i exclamació (I), (II) i (III)*), i per això aplaudiria que l'*Ara* es decidís a l'ús doble; però allò que no em pareix coherent és aquesta vacil·lació aparentment sense norma.

Podríem parlar encara d'altres formes o construccions discutibles, sobretot de castellanismes usats sense saber amb quin criteri (¿per què aquests sí i altres no?), però no m'hi vull estendre més, només les esmentaré; de qualcunes ja n'he feta menció en aquesta intervenció i d'altres n'he tractat a altres escrits, als quals faig referència quan convé:

Enxufisme: "L'enxufisme, les prebendes i la fidelitat a l'SNTE", 28 de febrer de 2013, p. 10

No obstant (per *no obstant això*): "No obstant, el govern espanyol considera que...", 18 de maig de 2013, p. 17

Quitança (per *contribució* ? *Quitança* no té el significat que se li dona en aquestes frases): "Un és quins casos excepcionals quedarien exclosos de la quitança. "S'ha plantejat que els dipòsits de més de 100.000 euros de les pimes sempre estiguin protegits", va explicar De Guindos." 15 de maig de 2013, edició digital

Nòvio, nòvia (per *xicot, xicota*, i altres; ja m'hi he referit abans): "No vaig planejar matar la meva nòvia", 20 de febrer de 2013; "Sobre la nòvia de joventut...", 16 de març de 2013, p. 26

Llocs de treball (per *places de feina*; vegeu la [reflexió](#) de Gabriel Bibiloni): "Un nou 'outlet' crearà mil llocs de treball a Viladecans", 16 d'abril de 2013, p. 14.

El previst: "el debat... es va allargar més del previst", 17 d'abril de 2013, p. 29. És una clara adaptació mal feta de "lo previsto".

BCN: "Generalitat i Ajuntament de BCN...", 17 d'abril de 2013, p. 29. ¿Us imagineu una notícia com aquesta: "L'Ajuntament de BCN i el de PMI han decidit ajuntar-se amb el de GVA per a acudir junts a l'exposició de DUS i al certamen d'AGP"? ¿Tan escàs d'espai va el diari que no pot escriure tot el nom sencer de la capital catalana? ¿Que no veuen que és de mal gust, escriure d'aquesta manera?

Barri Xino: "nens i dones del Barri Xino", 17 d'abril de 2013, p. 30. Vegeu al meu llibre *Parlar bé* (Palma, El Tall, 2011, 3ª ed.), el capítol "El barri del Bordell".

Apostar per: "¿Aposta pel diàleg amb els talibans?", 9 de maig de 2013, p. 13. Vegeu novament un escrit de Gabriel Bibiloni: [Ni apostes ni missions](#).

Tonto (per *beneit, bàmbol, betzol, embambat...*): "Aquí el més tonto fa rellotges", 2 de març de 2013, p. 36.

Casc antic (per *ciutat vella*): "al costat de la muralla de l'espectacular casc antic", 9 de febrer de 2013, p. 15

Mimar (per *aviciar*): "El soci mimarà Valdés fins al final", 28 de gener de 2013, p. 28

Titllar: "Lagarde titlla de poc realistes els objectius de dèficit d'Espanya", 26 de gener de 2013, p. 16. Llegiu aquest altre escrit de Gabriel Bibiloni: [No titlleu més, si us plau](#).

Bolos: "La caiguda dels bolos obliga a buscar noves fórmules de gestió", 2 de febrer de 2013, p. 32.

Em reconec ignorant i manifest la meua incapacitat de comprendre aquesta frase. ¿Què són els *bolos*? Quina llengua més identitària i natural!

Per a acabar

Bé, ja he dit que no he fet una anàlisi profunda de la llengua de l'*Ara*, només m'he fixat en uns quants detalls durant un període curt. Em sembla, però, que queda clar per aquesta petita mostra que no és tan *identitària* ni tan *natural* com pretén el sr. Pla. No és tan identitària perquè accepta forasterismes dels quals es podria perfectament prescindir (si no és que el sr. Pla s'identifica amb els forasterismes...), i no és tan natural perquè usa expressions que *naturalment* la gent no diria. Per altra banda, no és tampoc una llengua nacional catalana, ni tan sols restringint aquest concepte a la Catalunya de les 4 províncies, perquè imposa solucions localistes (com les combinacions dels pronoms o l'*esclar*) menyspreant les solucions d'altres àrees dialectals; i és, també, de vegades vacil·lant o incoherent, com en l'ús de *sigut/estat* o els signes d'interrogació.

Per a acabar, vull fer aquesta darrera reflexió: la normativa, base de l'estàndard, és una convenció que ha de ser acceptada per tothom, en la qual tothom s'ha de sentir còmode. La normativa fabriana, encara que imperfecta, ho és, bastant còmoda per a tothom, i si s'havia de revisar havia de ser per consens de tots els especialistes de tots els Països Catalans, si voleu amb la Secció Filològica al capdavant, i més a favor de fer-la més composicional. Em pareix, però, inacceptable que uns quants senyors concrets, de vegades un senyor concret, s'autoconcedeixin la facultat de decidir, sense tenir en compte el parer dels altres, que s'ha de canviar de la normativa o que s'hi pot admetre, i estableixin al seu gust unes normes que tendran transcendència social important, perquè seran escampades per mitjans de comunicació. I darrerament que l'*Ara* s'ha expandit a València i a les Balears em sembla encara més

inacceptable que vulgui imposar en aquestes comunitats solucions localistes que són vistes com a estranyes pels seus parlants, i que ni tan sols compten amb l'aprovació de l'autoritat normativa. Per això, ja que se'm dóna aquesta oportunitat, des d'aquesta seu de l'Acadèmia Catalana (tot i que ja sé que el sr. Pla no la considera "àrbitre suprem"), independentment de la qualitat general o particular de la llengua del diari, deman al seu responsable lingüístic que tenguí en compte aquesta nova circumstància de difusió general (la qual cosa em sembla estupenda en ella mateixa) i renunciï a mantenir com a norma formes ortogràfiques, lèxiques, morfològiques i sintàctiques només justificades perquè es basen en el català dialectal més central, de collita pròpia o d'importació. A favor d'una llengua nacional i genuïna, si us plau, deixau els localismes i els forasterismes. Respectau l'obra de Fabra.

Referències bibliogràfiques:

AGOST CANÓS, Rosa, 1997. *El paper de la traducció audiovisual en la conformació de l'estàndard oral del català*, in José Luís Ota, Inmaculada Fontanet, Victòria Codina (Eds.), 1997, *Estudios de lingüística aplicada*. Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, 817-824.

AGOST, Rosa, 2002. *Visibilitat i invisibilitat en el doblatge: el misteri de qui diu què*, in Joaquim Mallafrè (ed.), 2002, *II Jornades per a la cooperació en l'estandardització lingüística*. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 103-109.

CALAFAT VILA, Rosa, 2010. *Torcebraç entre dues cultures. De l'ecosistema de les llengües: de discursos i de percepcions*. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

CAMPS, CHRISTIAN, 1986. *Deux écrivains catalans. Jean Amade, 1878-1949. Joseph Sébastien Pons, 1886-1962. Tome 2*. Castelnau-le-Lez, Les Amis de J. S. Pons - Occitania.

CASALS I MARTORELL, Daniel, 2009. "Equilibri geolectal als media públics del Principat de Catalunya. Els casos de TV3 i Catalunya Ràdio", in Kabatek, Johannes/ Pusch, Claus D. (eds.), 2009. *Variació, poliglòssia i estàndard*, Aachen: Shaker, 209-230.

CLIMENT, Josep Daniel, 2007. *Les Normes de Castelló. L'interés per la llengua dels valencians al segle XX*. València, Acadèmia Valenciana de la Llengua.

Documents de la Secció Filològica, III, 1996. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

El nord-occidental entre dues llengües? Actes de les Jornades d'estudi del català nord-occidental. Lleida, 15, 16, 17 i 18 de novembre de 1995. A cura d'Agustí Farreny, Alfred, 1996. Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs.

FABRA, POMPEU, 1980. *La llengua catalana i la seva normalització*. A cura de Vallverdú, Francesc. Barcelona, Edicions 62 - La Caixa.

FABRA, Pompeu, 1984. *Converses filològiques. II*. Edició crítica a cura de Rafel i Fontanals, Joaquim. Barcelona, EDHASA.

FERRANDO, Antoni, 1998. "Pompeu Fabra. La reconstrucció d'una llengua nacional", in *Pompeu Fabra*, Fundació Jaume I, 56-69.

IZQUIERDO, Tere, 2003. "Els xiquets i xiquetes de Tortosa diuen *nen* i *nena*", in Martines, Vicent (coord.) 2003. *Llengua, societat i ensenyament. Volum II*, Institut Universitari de Filologia Valenciana, Alacant, 347-362.

LAMUELA, Xavier / Murgades, Josep, 1984. *Teoria de la llengua literària segons Fabra*. Barcelona, Quaderns Crema.

MAS, Josep. A., 2008. *El morfema ideològic. Una anàlisi crítica dels models de llengua valencians*. Benicarló, Onada Edicions.

- MELIÀ, Joan, 2007: *La llengua catalana en els mitjans de comunicació audiovisual de les Illes Balears*, in "Quaderns del CAC", 28, 21-28.
- MOLL, Anna, 1960. "La llengua literària i els correctors", in *Cap d'Any 1960*. Palma, Moll, 137-150.
- MOLL, Francesc de B., 1956: "Els dialectes i la llengua literària", in *Cap d'Any 1956*. Palma, Moll, 125-144.
- PERICAY, Xavier / TOUTAIN, Ferran, 1986: *Verinosa llengua*. Barcelona, Empúries.
- PITARCH, Vicent, 1993. "L'administració valenciana i la seua imatge de la llengua del país. Actituds consegüents (1978-1992)", in *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Castelló (16 i 17 d'octubre de 1992)*. Barcelona - Castelló, Institut d'Estudis Catalans - Universitat Jaume I, 75-91.
- PLA Nualart, Albert, 2011: *Un tast de català*. Barcelona, Columna.
- PRADILLA Cardona, Miquel Àngel, 2007. "El policentrisme normatiu: una nova conjuntura estandarditzadora per a la llengua catalana?", in Montserrat, Anna / Cubells, Olga (a cura de), 2007. *Entorn i vigència de l'obra de Fabra. Actes del II Col·loqui Internacional "La Lingüística de Pompeu Fabra"*, Valls, Cossetània Edicions, 133-153.
- SEGARRA, Mila, 1985. *Història de la normativa catalana*. Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- TORRENT i Alamany-Lenzen, Aina-Maria, 1997. *Pompeu Fabra y la configuración del catalán moderno*. Bonn, Romanistischer Verlag.